

Αθανάσιος Γιέφτις (πρώην Ζαχουμίου και Ερζεγοβίνης)

Ο Άγ. Ιωάννης Δαμασκηνός περί της Παναγίας Θεοτόκου

"Εισαγωγή" εις Αγ. Ιωάννου του Δαμασκηνού, *Η Θεοτόκος* - τέσσερις θεομητορικές ομιλίες, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1995³.

Από τον πνευματικόν πατέρα μου παρέλαβον ότι πρέπει να θέτωμεν «φυλακὴν τῷ στόματι» ἡμῶν ὅταν ομιλῶμεν περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Πόσω μάλλον πρέπει νὰ κάνωμεν τούτο ὅταν ομιλῶμεν περὶ τοῦ «μυστηρίου τῶν μυστηρίων» τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς Παναγίας καὶ Ὑπερευλογημένης Θεοτόκου καὶ Αειπαρθένου Μητρός Του. Εἴαν ὁ θεόπτης Μωϋσῆς με φόβον καὶ ἐντρομος «εὐλαβεῖτο κατεμβλέψαι» ἐνώπιον τῆς ἀφλέκτου βάτου, πού ἦτο μόνον ἡ «σκιά τῆς ἀληθείας», σκιά τῆς ἀληθινῆς Βάτου, τῆς Παναγίας Θεοτόκου, τί ἄλλο νὰ κάνωμεν ἡμεῖς οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι, ὅταν πρόκειται νὰ ομιλήσωμεν δια τὴν Παναγίαν Θεοτόκον, παρά νὰ προσευχώμεθα πρώτον ταπεινά μαζί με ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας τοὺς ἁγίους ὑμνωδοὺς μας ὡς κανονάρχας καὶ τελετάρχας:

Τείχισόν μου τὰς φρένας, Σωτήρ μου·
το γὰρ τείχος τοῦ κόσμου ἀνυμνήσαι τολμῶ,
τὴν ἀχραντον Μητέρα Σου·
ἐν πύργῳ ρημάτων ἐνίσχυσόν με,
καὶ ἐν βάρεσιν ἐννοιῶν οχύρωσόν με·
Σὺ γὰρ βοάς τῶν αἰτούντων πιστῶς τὰς αἰτήσεις πληροῦν.
Σὺ οὖν μοι δώρησαι γλώτταν,
προφοράν,
καὶ λογισμόν ἀκαταίσχυντον·
πάσα γὰρ δόσις ἐλλάμψεως παρά Σου καταπέμπεται,
Φωταγωγέ,
ὁ μήτραν οἰκήσας αειπάρθενον»¹.

Περὶ τῆς Παναγίας Θεοτόκου ὠμίλησαν καὶ ἔγραψαν πολλοὶ ἅγιοι Πατέρες καὶ ὑμνωδοὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιο μεγάλους Πατέρας καὶ ὑμνωδοὺς τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐξύμνησε τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον «ὅσον ἐφικτόν» ἦτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους («το γὰρ πρὸς ἀξίαν ἀνέφικτον», Β΄, 14), εἶναι ὁ ἅγιος Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ χρυσόρροος λύρα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τὸ θεόπνευστον στόμα

του Λόγου², ο «ορθότομος λάτρης της Αγίας και Ασυγχύτου Τριάδος»³. Αλλά και προ του αγίου Δαμασκηνού και μετά τον Δαμασκηνόν έχομεν επίσης πολλούς Πατέρας οι οποίοι ωμίλησαν και έγραψαν περί της Μητρός του Σωτήρος Χριστού. Όλοι αυτοί ήσαν συγχρόνως και ποιηταί - υμνογράφοι της Εκκλησίας, γεγονός το οποίον μαρτυρεί ότι εις την Πανύμνητον Θεοτόκον αρμόζει μάλλον «θείος και ιερός ύμνος» και αίνος (Α΄, 5· Δ΄, 4), λόγος δηλαδή δοξολογικός, διότι τα μυστήριά της είναι «πάντα υπέρ έννοιαν, πάντα υπερένδοξα»⁴, και ουδείς απλός λόγος θα εξαρκέση προς ύμνον των «μεγαλείων» της, τα οποία «εποίησεν αυτή ο Δυνατός» (Λουκ. 1, 42). Προ του Δαμασκηνού οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Εφραίμ ο Σύρος, Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως και Κύριλλος Αλεξανδρείας, Μόδεστος και Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, Ανδρέας Ιεροσολυμίτης και Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, και μετά τον Δαμασκηνόν οι Θεόδωρος ο Στουδίτης, Φώτιος ο Πατριάρχης, Συμεών ο Νέος Θεολόγος και οι τρεις βυζαντινοί Παλαμάς, Θεοφάνης Νικαίας και Καβάσιλας, - όλοι αυτοί έγραψαν λόγους εις την Παναγίαν, οι οποίοι είναι ποιήματα θεόπνευστα και «ύμνοι θεοπρεπείς», μεγαλυνάρια και ωδαί πνευματικάί μιας ακαταπαύστου και διαρκούς τελετής και εορτής⁵ της Θεοτόκου.

Και έτσι έπρεπε ασφαλώς να γίνη, διότι εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν ζη διαρκώς μία αληθής περί Παναγίας Θεοτόκου παράδοσις, επί κεφαλής της οποίας ίσταται ως «χοριάρχος»⁶ και τελετάρχης ο «Άγγελος Πρωτοστάτης» (Γ, 16), ο οποίος εκ της Παναγίας Τριάδος⁷ «ουρανόθεν επέμφθη ειπείν τη Θεοτόκω το Χαίρε»⁸. Το «Χαίρε» αυτό, που συνοψίζει ολόκληρον το χαρμόσυνον άγγελμα («ευ-αγγέλιον») της ελεύσεως του Σωτήρος Χριστού, έγινε εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν παντοτινή παράδοσις, όπως ακριβώς το επροφήτευσεν η Παναγία Θεοτόκος: «Ιδού γαρ από του νυν μακαριούσί με πάσαι αι γενεαί» (Λουκ. 1, 48· Πρβλ. Β΄, 9).

Αλλά ο μακαρισμός αυτός και η δοξολογία της Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν είναι μόνον «ιερός ύμνος», είναι ταυτοχρόνως και θεολογία, δηλαδή ορθή «δόξα» και ορθός «λόγος» περί των αρρήτων μυστηρίων του Θεού μέσα εις την Οικονομίαν της σωτηρίας τα οποία επραγματοποιήθησαν δια της Παναγίας. Διότι και ο Θεός και η Παναγία δεν δοξάζεται, ει μη με την ορθο-δοξίαν. Δια τούτο εις την ποιήσιν και την υμνολογίαν της Εκκλησίας και εις τους υμνολογικούς και πανηγυρικούς λόγους των αγίων Πατέρων μας ευρίσκομεν προ παντός τα ορθόδοξα δόγματα. Έτσι και οι περί Παναγίας πατερικοί λόγοι και ομιλίες και ύμνοι αποτελούν μίαν δογματικήν παράδοσιν. Αυτό ισχύει κατ' εξοχήν δια τον άγιον Ιωάννην τον Δαμασκηνόν, του οποίου έχομεν ενώπιόν μας τας τέσσαρας Θεομητορικάς Ομιλίας. Δι' αυτό, παρ' όλον ότι τα κείμενα των Ομιλιών αυτών έχουν μορφήν ποιητικήν, παρακαλείται ο αναγνώστης να προσέξη ιδιαίτερος εις την θεολογίαν των. Δια να τον διευκολύνωμεν θα δώσωμεν, μετά σύντομον παρουσίασιν του Βίου το Δαμασκηνού, σύνοψιν της διδασκαλίας του περί Παναγίας Θεοτόκου βάσει των Ομιλιών αυτών και των υπολοίπων έργων του· εν συνεχεία θα σχολιάσωμεν πολλά εκ των χωρίων των Ομιλιών, δια να έλθη ακριβώς εις φως ο «Ορθόδοξος πλουτισμός» της θεολογίας⁹ του.

Α΄

Βίος Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού

Τον Βίον του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ιωάννου του Δαμασκηνού συνέγραψεν το πρώτον αραβιστί ο ιερομόναχος Μιχαήλ, από την Μονήν του Αγίου Συμεών του εν Θαυμαστώ Όρει πλησίον της Αντιοχείας, κατά το έτος 1085 με την βοήθειαν πιθανώς του Πατριάρχου Αντιοχείας Ιωάννου¹⁰. Ο Βίος αυτός μετεφράσθη εις την ελληνικήν δια πρώτην φοράν υπό του Σαμουήλ, Μητροπολίτου Αδάνων (μεταξύ 1086-1100), κατόπιν δε υπό του Πατριάρχου Ιεροσολύμων Ιωάννου του Η΄(1106-1156)¹¹, εις την μετάφρασιν δε αυτήν βασίζεται ο ολίγον τι εκτενέστερος Βίος του Αγίου, γραμμένος από τον Πατριάρχην Ιεροσολύμων Ιωάννην τον Θ΄ τον Μερκουρόπουλον (1156-1166)¹².

Ο άγιος Ιωάννης εγεννήθη εις την Δαμασκόν κατά το δεύτερον ήμισυ του Ζ΄ αιώνος «εκ χριστιανών και ορθοδόξων γονέων καταγόμενος». Ο πατήρ του, ονόματι Σέργιος εκ της παλαιάς οικογενείας Μανσούρ, ήτο «ανήρ τα μάλιστα ευσεβής», αλλά και επιφανής και πλούσιος και είχε το αξίωμα του «επιτρόπου (διοικητού) των δημοσίων πραγμάτων» ή του «λογοθέτου» εις τα ανάκτορα του Χαλίφου της Δαμασκού (του Άμπδ-ελ-Μαλέκ: 685-705). Μετά το βάπτισμα του Ιωάννου η μητέρα του εκοιμήθη και ο πατέρας του υιοθέτησε ένα ορφανό παιδί, τον γνωστόν ως αδελφόν του αγίου Δαμασκηνού, τον εξ Ιεροσολύμων Κοσμάν τον Μελωδόν (μετέπειτα επίσκοπον Μαΐουμά), διότι ήτο άνθρωπος λίαν φιλόχριστος και φιλόανθρωπος και την μεγάλην περιουσίαν του «εις αιχμαλώτων λύτρον συνεχώς επεμέτρει». Είχε δε και την φροντίδα όχι μόνον δια την σωματικήν ανατροφήν των τέκνων του αλλά και δια την κατά Χριστόν παιδείαν των: «όπως αν την αλογίαν καθυποτάξαιεν και βασιλείς ορθώσι παθών και τους αγρίους θήρας, τους δαίμονας, κατατρώσαιεν». Ως διδάσκαλον των τέκνων του ο Θεός του έδωσε ένα σοφόν και άγιον μοναχόν, τον οποίον είχεν εξαγοράσει από την αιχμαλωσίαν των Σαρακηνών. Ούτος ήτο ο εκ Καλαβρίας Κοσμάς, «την τύχην μοναδικός, την φρόνησιν σταθηρός, τον βίον θεοειδής, το είδος σεμνοπρεπής». Ήτο μορφωμένος θεολογικώς, φιλοσοφικώς και ασκητικώς, ικανός να μεταδώση εις τους άλλους «όσα ψυχήν εξεικονίζειν οΐδε προς το Πρωτότυπον», προς τον Θεόν. Ο Κοσμάς διδάσκει τον Ιωάννην και τον Κοσμάν την ανθρωπίνην και την θείαν σοφίαν, τ.ε. την φιλοσοφίαν (αριθμητικήν, γεωμετρίαν, αστρονομίαν, μουσικήν, ρητορικήν, διαλεκτικήν και ηθικήν) κατά Πλάτωνα και Αριστοτέλη, και την ορθόδοξον Θεολογίαν κατά τους αγίους Πατέρας. Ιδιαίτέρως τους διδάσκει την άσκησιν εις την προσευχήν και την ταπείνωσιν: «δειν γαρ έκρινε πρώτως και ψυχήν και γλώσσαν και νουν ευχαΐς αγιάζεσθαι», θέτων προ πάντων ως «θεμέλιον... την ταπείνωσιν»¹³. Χάρις εις την υπακοήν και την σοφίαν των οι δύο νέοι προέκοπτον ταχέως, παραμένοντες όμως πάντοτε εν ταπεινώσει, όπως λέγει ο Βίος διά τον Ιωάννην: «ουκ εφουσιούτο τη γνώσει, αλλ΄ εταπεινούτο τω έρωτι της μυστικωτέρας σοφίας». Μετά ταύτα ο διδάσκαλός των, ο μοναχός Κοσμάς, παρεκάλεσε τον πατέρα του να του επιτρέψη να αναχωρήση εις τα Ιεροσόλυμα, όπου εκατεβίωσε εις την Μονήν του Αγίου Σάββα. Μετά τον θάνατον του

πατρός του Ιωάννου ο χαλίφης της Δαμασκού (Ουαλίδ ο Α΄: 705-715) τοποθετεί τον Ιωάννην εις την θέσιν του «πρωτοσυμβούλου». Από την περίοδον αυτήν αρχίζει μάλλον ο άγιος Δαμασκηνός την συγγραφικήν του δράσιν, όπως φαίνεται από το έργον του «Κατά μονοφυσιτών Ιακωβιτών εκ προσώπου Πέτρου επισκόπου Δαμασκού» κ.ά.

Εκείνον τον καιρόν εις το Βυζάντιον αυτοκράτωρ ήτο ο Λέων Γ΄ ο Ίσαυρος (716-741), ο οποίος ήρχισε, όπως είναι γνωστόν, τον διωγμόν εναντίον των αγίων Εικόνων, ονομάζων αυτάς είδωλα και καταστρέφων αυτάς, ακόμη δε και τα άγια λείψανα των Αγίων και τους ιερούς ναούς και τα μοναστήρια. Το 726 εξέδωσε ο Λέων το πρώτον του διάταγμα εναντίον των αγίων Εικόνων και το 730 εκδίδει και το δεύτερον, εξορίσας προηγουμένως τον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως άγιον Γερμανόν¹⁴. Ακούσας αυτά ο άγιος Ιωάννης και κινηθείς υπό του Αγίου Πνεύματος «τον ζήλον μιμείται του Ηλιού»¹⁵. Αμέσως μετά το πρώτον διάταγμα του εικονομάχου αυτοκράτορος γράφει τον Πρώτον του επιστολιμαίον λόγον «Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας» και τον αποστέλλει εις γνωστούς του χριστιανούς εις την Κωνσταντινούπολιν, υπερασπίζων «την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν». Το στόμα του Δαμασκηνού εξέφραζε την ορθόδοξον συνείδησιν όλης της Καθολικής Εκκλησίας:

«Πρώτον μεν ουν απάντων, οιών τινα τρόπιν ή θεμέλιον τω λογισμώ καταπήξας, την της Εκκλησιαστικής θεσμοθεσίας συντήρησιν, δι΄ ης σωτηρία προσγίνεσθαι πέφυκε...

Μη καινοτόμει, μηδέ μέταιρε όρια αιώνια, α έθεντο οι πατέρες σου...

Ουκ ανεξόμεθα νέαν πίστιν διδάσκεσθαι...

Ουκ ανεξόμεθα άλλοτε άλλα φρονείν και καιροίς μεταβάλλεσθαι...

Ου βασιλέων εστί νομοθετείν τη Εκκλησία...»¹⁶.

Ο Δεύτερος του Δαμασκηνού λόγος, που αποτελεί μίαν απλοποιημένην σύνοψιν του Πρώτου, εγράφη κατά το έτος 1730 μετά την εξορίαν του Πατριάρχου Γερμανού. Οι δύο αυτοί λόγοι είχαν μεγάλην απήχησιν εις το ορθόδοξον πλήρωμα της Βασιλευούσης και εις όλην την αυτοκρατορίαν, διότι «τάς απάντων είλκε ψυχάς προς την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν». Ο Βίος μας αναφέρει εν συνεχεία ότι ο αυτοκράτωρ Λέων δια να εκδικηθή τον Άγιον συκοφαντεί αυτόν εις τον χαλίφην της Δαμασκού ως προδότην και δια τούτο ο χαλίφης «ευθύς κελεύει την δεξιάν κοπήναι του Ιωάννου». Τον «ονειδισμόν του Χριστού» δέχεται ο Άγιος, αλλά μετά το θαύμα της Παναγίας, η οποία συμπαθούσα εις την θερμήν προσευχήν του Ιωάννου δια της θαυματουργικής Εικόνας της θεραπεύει την δεξιάν του, ο ομολογητής της Ορθοδοξίας αποχωρεί από τα αραβικά ανάκτορα και «Χριστόν ηκολούθησε, μείζονα πλούτον ηγησάμενος των εν Αραβία θησαυρών τον ονειδισμόν του Χριστού»¹⁷. Αφού εμοίρασε τα υπάρχοντά του εις τους πτωχούς, αναχωρεί εις την Μονήν του αγίου Σάββα, μαζί με τον πνευματικόν αδελφόν του Κοσμά και τον ανεψιόν του Στέφανον τον Σαββαίτην, συμπαραλαβών και την θαυματουργικήν Εικόνα της Παναγίας¹⁸.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητον ότι η συμβολή του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού εις την καταπολέμησιν της εικονομαχίας ήτο αποφασιστική, δια τούτο και προσεπάθει ο αυτοκράτωρ να τον πολεμήση παντοιοτρόπως¹⁹. Ο θείος Δαμασκηνός ανέπτυξε την θεολογίαν των Εικόνων και απέδειξεν σαφέστατα ότι η προσκύνησις των αγίων Εικόνων υπήρχεν ανέκαθεν εις την παράδοσιν της Εκκλησίας. Έγραψε και τον Τρίτον λόγον του υπέρ των αγίων Εικόνων, τον εκτενέστερον και συστηματικότερον, προς το τέλος του 730, και πιθανώς να συνετέλεσεν ο ίδιος εις τον κατά το αυτό έτος αναθεματισμόν του εικονομάχου Λέοντος υπό των επισκόπων της Ανατολής.

Εις την Μονήν του αγίου Σάββα ο άγιος Ιωάννης επέρασεν όλην την στενήν οδόν της μοναχικής ασκήσεως: υπακοήν, εκκοπήν θελήματος, ταπείνωσιν. Ο τότε ηγούμενος της Λαύρας Νικόδημος τον παρέδωσεν εις ένα γέροντα («ανδρί πολλά τη πείρα μαθόντι και γνώσιν έμπρακτον έχοντι»), ο οποίος «το καλόν θεμέλιον πρώτον αυτώ υποτίθησι, το μηδέν πράττειν ιδίω θελήματι», και απαγορεύει εις αυτόν να δεικνύη την γνώσιν του ή και να γράφη καθόλου, ασκών «σιωπήν μετά συνέσεως». Ο Βίος αναφέρει συγκινητικά παραδείγματα της τελείας υπακοής και ταπεινώσεως του Αγίου, «χωρίς γογγυσμών και διαλογισμών», όπως π.χ. εκείνο όταν επήγε καθ' υπακοήν εις την Δαμασκόν δια να πωλήση «τας σφυρίδας, ας εργόχειρον είχεν». Μίαν ημέραν η θλίψις ενός αδελφού μοναχού -λόγω του θανάτου του αδελφού του- έκαμε τον Δαμασκηνόν να παραβή την απαγόρευσιν του γέροντος. Δια να παρηγορήση τον λυπημένον μοναχόν συνέθεσε ο Άγιος και έψαλε το γνωστόν τροπάριον «Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα», που ψάλλεται και μέχρι σήμερα εις την ακολουθίαν της κηδείας. Δια τούτο ο γέρον τον εξεδίωξε από το κελλί του και από το μοναστήριον, κατόπιν δε της παρακλήσεως των άλλων πατέρων τον εδέχθη πάλιν, αλλά του επέβαλεν ως επιτίμιον να καθαρίση ολόκληρον τον χώρον της Μονής και τα αποχωρητήρια, πράγμα το οποίον ο Ιωάννης έκαμε με προθυμίαν και ταπείνωσιν. Από τότε, κατά μίαν αποκάλυψιν της Παναγίας εις τον γέροντα, του επιτρέπεται να συνθέτη εκκλησιαστικά ποιήματα και να γράφη τα θεολογικά του συγγράμματα.

Ο Άγιος Δαμασκηνός χειροτονήθη εις πρεσβύτερον από τον «τρισμακάριστον Πατριάρχην της αγίας Χριστού του Θεού ημών πόλεως Ιερουσαλήμ» Ιωάννην τον Ε' (706-735), και έμεινε ένα διάστημα εις τον ναόν της Αναστάσεως ως «πρεσβύτερος της αγίας Χριστού του Θεού ημών αναστάσεως»²⁰, οπότε και εξεφώνησε τους γνωστούς Λόγους εις την Παναγίαν και άλλους. Πιθανόν να ήρχετο και συχνότερα εις τα Ιεροσόλυμα προς τον Πατριάρχην Ιωάννην²¹, πάντως τον περισσότερον χρόνον της ζωής του ο Άγιος επέρασεν εις την Λαύραν, ασκητεύων εις ένα μικρόν σπήλαιον και ασχολούμενος με την αγίαν υμνογραφίαν και την άνωθεν Θεολογίαν.

Εκοιμήθη ο άγιος Ιωάννης «εν ειρήνη και γήρα βαθεί» την 4ην Δεκεμβρίου, οπότε και τελείται η μνήμη αυτού²², κατά τα μέσα του Η' αιώνος²³, πάντως προ της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου, εις την οποίαν εθριάμβευσεν η ορθόδοξος θεολογία του περί της τιμητικής προσκυνήσεως των αγίων Εικόνων της ενσάρκου Οικονομίας του Σωτήρος Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων. Οι Πατέρες της Ζ' Συνόδου τον

επευφήμησαν μαζί με άλλους δύο αγίους ομολογητάς, τον Γερμανόν Κωνσταντινουπόλεως και Γεώργιον τον Κύπριον:

«Γερμανού του ορθοδόξου, αιωνία η μνήμη·

Ιωάννου και Γεωργίου, αιωνία η μνήμη·

των κηρύκων της αληθείας, αιωνία η μνήμη.

Η Τριάς τους τρεις εδόξασεν, ων ταις διαλογαίς αξιωθείμεν, οικτιρμοίς τε και χάριτι του πρώτου και μεγάλου Αρχιερέως Χριστού του Θεού ημών, πρεσβευούσης της αχράντου Δεσποίνης ημών της Αγίας Θεοτόκου και πάντων των Αγίων»²⁴.

Ο δε Πατριάρχης Ιεροσολύμων Ιωάννης, τελειώνοντας τον Βίον του Δαμασκηνού λέγει: «Προς Χριστόν ανέδραμεν, ον ηγάπησε, και νυν ουκ εν εικόνη τούτον ορά, ουκ εν εκτυπώματι προσκυνεί, αλλ' αυτόν οπτάνεται κατά πρόσωπον, ανακεκαλυμμένω προσώπω βλέπων την δόξαν της Μακαρίας Τριάδος».

Β΄

Η περί Θεοτόκου διδασκαλία του Δαμασκηνού

-«Δικαίως και αληθώς Θεοτόκον την Αγίαν Μαρίαν ονομάζομεν· τούτο γαρ το όνομα άπαν το μυστήριον της οικονομίας συνίστησιν» (Εκδ. ΙΙΙ, 12).

1. Όταν προς το τέλος της ομολογητικής ζωής του έγραφεν ο άγιος Δαμασκηνός το βασικόν βιβλίον του «Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως», το ήρχισεν υπογραμμίζων την θείαν Παράδοσιν της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας. Ό,τι γράφει περί Θεού, περί Αγίας Τριάδος, περί Χριστού, και περί Παναγίας Θεοτόκου, το γράφει αντλών από την θείαν Παράδοσιν, την οποίαν μας απεκάλυψε και παρέδωκεν ο Θεός δι' όλης της σωτηρίου οικονομίας του Χριστού. «Πάντα τοίνυν τα παραδεδομένα ημίν δια τε Νόμου και Προφητών και Αποστόλων και Ευαγγελιστών δεχόμεθα και γινώσκομεν και σέβομεν, ουδέν περαιτέρω τούτων επιζητούντες... Ταύτα ημείς στέρξωμεν και εν αυτοίς μείνωμεν, μη μεταίροντες όρια, μηδέ υπερβαίνοντες την θείαν Παράδοσιν» (Εκδ. Ι, 1). Το ίδιον είχε γράψει ο ιερός Πατήρ και προηγουμένως εις τους Λόγους περί των αγίων Εικόνων: «Διό, αδελφοί, στώμεν εν τη πέτρα της πίστεως και τη παραδόσει της Εκκλησίας, μη μεταίροντες όρια α έθεντο οι Άγιοι Πατέρες ημών· μη διδόντες τόπον τοις βουλομένοις καινοτομείν και καταλύειν την οικοδομήν της αγίας του Θεού Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας»²⁵. Η θεία Παράδοσις δια τον Δαμασκηνόν είναι ολόκληρον το οικοδόμημα και το σώμα της Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας²⁶, η οποία έχει οικοδομηθεί επί του «θεμελίου Λίθου ακρογωνιαίου» του Παύλου (1 Κορ. 3, 11· Εφ. 2, 20) και «της πέτρας της θεολογίας» του Πέτρου (Ματθ. 16, 18), «ήτις εστίν ο Χριστός» (1 Κορ. 10, 4)²⁷.

Η πιστότης του Δαμασκηνού εις την Παράδοσιν της Εκκλησίας έγκειται προ παντός εις την Χριστολογία του. Όπως η Γραφή και οι Πατέρες, ούτω και ο Δαμασκηνός βλέπει και ερμηνεύει τα πάντα Χριστολογικώς. Ο Σωτήρ Χριστός, ο Εις της Αγίας Τριάδος, ο εκ Παρθένου σαρκωθείς Θεός και άνθρωπος, είναι το κεντρικόν θέμα όλης της Γραφής και της Παραδόσεως²⁸, επομένως δε και όλης της θεολογίας του Δαμασκηνού. Η Χριστολογία καταλαμβάνει το μεγαλύτερον μέρος όλων των έργων του, όχι μόνον της «Εκδόσεως Ορθοδόξου Πίστεως», από τα τέσσαρα βιβλία της οποίας τα δύομισυ περιέχουν την Χριστολογία, αλλά και εις τας Θεομητορικές του Ομιλίας κυριαρχεί η Χριστολογία, όπως θα το διαπιστώσῃ και ο αναγνώστης. Η περί Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία δια τον Δαμασκηνόν υπάρχει μόνον εντός της Χριστολογίας και όχι ως μία αυτόνομος «Μαριολογία» ή ως μία «ανθρωπολογία» με κέντρον την αγίαν Παρθένον. Η ορθόδοξος θεολογία του Δαμασκηνού δεν είναι ανθρωπολογία ούτε «Μαριολογία», αλλ' η Χριστολογία εις την οποίαν συμπεριλαμβάνεται και η ανθρωπολογία και η περί Θεοτόκου διδασκαλία. Διότι ο Χριστός είναι ο αληθινός και τέλειος Θεός και ο πρώτος αληθινός και τέλειος άνθρωπος, αλλ' όμως Εις Χριστός²⁹, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία η οποία Τον εγέννησε είναι αληθώς Θεοτόκος. Μόνον το όνομα και το αξίωμα του Χριστού, «Θεός σεσαρκωμένος και ενανθρωπήσας», προσδίδει εις την κατά σάρκα Μητέρα Του το όνομα Θεοτόκος· και αντιστρόφως το όνομα Θεοτόκος «άπαν το μυστήριον της οικονομίας (της ενανθρωπήσεως) συνίστησιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 12), διότι επιβεβαιώνει ότι Εκείνος ο οποίος εξ Αυτής εγεννήθη ήτο Θεός και άνθρωπος: «Ει γαρ Θεοτόκος η γεννήσασα, πάντως Θεός ο εξ αυτής γεννηθείς, πάντως δε και άνθρωπος» (αυτόθι).

Πιστός λοιπόν εις την Παράδοσιν των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, των υπερμάχων της αγίας Θεοτόκου, ο Δαμασκηνός κηρύττει απεριφράστως την Παναγίαν ως κυρίως και αληθώς Θεοτόκον και με τον «θεολογικώτατον πατέρα» του Γρηγόριον τον Θεολόγον επαναλαμβάνει: «Ει τις ου Θεοτόκον ομολογεί την Αγίαν Παρθένον, χωρίς έστι της Θεότητος» (Α' 4). Παραμένων όμως πιστός εις την ιδίαν παράδοσιν των ιδίων αυτών Πατέρων³⁰, κηρύττει επίσης: Ημίν «Θεός έστιν αληθής το λατρευόμενον», την δέ «μητέρα Θεού τιμώνεν και σέβομεν... Θεού μητέρα την Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, ου θεάν ταύτην φημίζομεν, άπαγε· της ελληνικής τερθρείας τα τοιαύτα μυθεύματα· επει και θάνατον αυτής καταγγέλομεν· αλλά Θεού σαρκωθέντος Θεού μητέρα γινώσκομεν» (Γ', 15). Διότι η Παναγία Θεοτόκος δεν είναι αυτοσκοπός, δια τούτο και λέγει ο Δαμασκηνός εις αυτήν: «Έζης γαρ ου σεαυτή· ου γαρ σεαυτής ένεκα γεγέννησαι· όθεν «έζης Θεώ, δι'ον εις τον βίον ελήλυθας· όπως τη παγκοσμίω εξυπηρητήσης σωτηρία, όπως η αρχαία βουλή του Θεού, της του Λόγου σαρκώσεως και της ημών θεώσεως, δια σου πληρωθή» (Α', 9)³¹.

2. Η περί Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία του Δαμασκηνού αναφέρεται ακριβώς εις αυτήν την «αρχαίαν και αληθινήν» (Β', 1) του Θεού Βουλήν «της του Λόγου σαρκώσεως και της ημών θεώσεως». Εις τα «ανεξιχνίαστα πελάγη της φιλανθρωπίας» Της (Β', 10) η της Ζωαρχικής Τριάδος ενότης, «προς εαυτήν εκκλησιάσασα τω ενιαίω της γνώμης βουλήματι»³², έχει αποφασίσει προ πάντων των αιώνων την σάρκωσιν και

ενανθρώπισιν του Θεού Λόγου και την θέωσιν του ανθρώπου. Η προαιώνιος αυτή «προωρισμένη βουλή» (Α΄, 7) του Θεού φανερώνει εις ημάς «το άπλετον και αχανές της αυτού αγαθότητος πέλαγος»³³ και η φανέρωσις αύτη γίνεται δια της Παναγίας Θεοτόκου: «Αύτη την άφατον της του Θεού προς ανθρώπους αγάπης εδημοσίευσεν άβυσσον» (Γ΄, 16). Ο Θεός Πατήρ, λέγει ο Δαμασκηνός, «ο ευδοκήσας» εν τη Παναγία και εξ Αυτής «τελεσθήναι ο προώρισε προ αιώνων μυστήριον» (Α΄ 10), έχει προγνωστικώς προορίσει αυτήν ως Μητέρα του Μονογενούς Υιού Του, ο οποίος «σαρκούται, ων ανάρχως ασώματος, δι΄ ημάς και την ημετέραν σωτηρίαν» (Γ΄, 15). Ο θείος αυτός «προορισμός» της Παναγίας είναι ασφαλώς ακατανόητος δι΄ ημάς, ουχ ήττον όμως συμπίπτει εν τω Θεώ με την προαιώνιόν Του πρόγνωσιν της ελευθέρας προαιρέσεως και της αξίας και της προσωπικής αγιότητος της Παναγίας³⁴: «Σε προγνούς ο των όλων Θεός αξίαν ηγάπησε, και αγαπήσας προώρισε και επ΄ εσχάτων των χρόνων εις το είναι παρήγαγε, και Θεοτόκον Μητέρα και τιθηνόν του οικείου Υιού και Λόγου ανέδειξε» (Α΄, 7). Η λέξις «παρήγαγε» (δια των γονέων) σημαίνει εδώ ότι προέγνωσεν ο Θεός όχι μόνον της Παναγίας την αξίαν (Α΄, 7) και αρετήν (Α΄, 9) και την «άχραντον παρθενίαν» (Γ΄, 2· Α΄, 5), αλλά και την δικαιοσύνην (Α΄, 9) και σωφροσύνην και θεάρεστον πολιτείαν (Α΄, 5-6· Β΄, 6) των γονέων της, δια να δώση εις αυτούς ένα τόσον μέγαλον δώρον, την Κόρην η οποία θα γεννήση τον Θεόν και τοιουτοτρόπως θα γίνουν οι ίδιοι θεοπάτορες. Ο Δαμασκηνός λέγει χαρακτηριστικώς δια την Παναγίαν: «Οντως εύρες χάριν, η αξία της χάριτος» (Β΄, 8). Οι λόγοι αυτοί καθιστούν αυτόδηλον την αρχήν της συνεργασίας του Θεού και της ελευθερίας του ανθρώπου εις όλην την ιστορίαν της σωτηρίου οικονομίας. Αλλά ας αρχίσωμεν από την αρχήν.

Όταν «της ψευδούς ορεχθέντες θεώσεως» (Γ΄, 2) έπεσαν οι προπάτορές μας δια της παρακοής (Γ΄, 3) και τους «δερματίνοους χιτώνας της νεκρώσεως» (Α΄, 4· Γ΄, 2) και της θνητότητος και παχύτητος ενεδύθησαν (Έκδ. ΙΙΙ, 1)³⁵ και υπέπεσαν εις τον θάνατον και την φθοράν (Έκδ. ΙV, 13), και ημείς όλοι, οι απόγονοί τους, «ώσπερ γεννηθέντες εκ του Αδάμ ωμοιώθημεν αυτώ κληρονομήσαντες την κατάραν και την φθοράν» (αυτόθι) και ευρέθημεν έξω του Παραδείσου γυμνοί της χάριτος του Παναγίου Πνεύματος (Γ΄, 2), ο φιλόανθρωπος Θεός ήδη από τότε ήρχισεν να «οικονομή» και «παιδαγωγή» την οικονομίαν της σωτηρίας μας (Έκδ. ΙΙΙ, 1). Αλλ΄ επειδή έχομεν πέσει εκουσίως και ελευθέρως και «δια το αβίαστον είναι το καλόν» (Έκδ. ΙV, 19) -«ουκ αρετή γαρ το βία γινόμενον» (Έκδ. ΙΙ, 12)-, έπρεπε και να δεχθώμεν ελευθέρως την υπό του Θεού οικονομουμένην θεραπείαν και σωτηρίαν και να συνεργασθώμεν εκουσίως εις αυτήν. Η έκφρασις να «συνεργασθώμεν» σημαίνει ότι δεν ήταν δυνατόν να «εργασθούν» και να δημιουργήσουν μόνοι τους οι άνθρωποι την σωτηρίαν των, διότι «πάντες εξέκλιναν, άμα ηχρειώθησαν» (Ψαλμ. 13, 3· Ρωμ. 3, 12· Β΄, 6). Την σωτηρίαν των ανθρώπων ηδύνατο να εργασθή και ενεργήση μόνον ο Θεός, η «παντός αγαθού αρχή και αιτία» και ο «ενεργών τα πάντα εν πάσι» (Έκδ. ΙΙ, 30· 1 Κορ. 12, 6). Ο άνθρωπος όμως έπρεπε να συνεργασθή με τον εργαζόμενον Θεόν δια την σωτηρίαν του: «Βουλομένων γαρ η σωτηρία, ουκ αναγκαζομένων», κατά την έκφρασιν των Πατέρων»³⁶. Και αυτό ακριβώς είναι το νόημα όλης της δια της ιστορίας οικονομίας της σωτηρίας, εις την οποίαν ο Θεός καλεί. Εις την κλήσιν Του αυτήν υπακούουν και απαντούν ελευθέρως όλίγοι ίσως άνθρωποι, οι οποίοι όμως γίνονται τοιουτοτρόπως «εκλογή» του Θεού δια της οποίας

προετοιμάζει ο Θεός και την σωτηρίαν των άλλων. Η ακατάπαυστος σωστική πρόνοια του Θεού, και η ακούραστος σώζουσα χάρις Του εύρισκε ούτω πάντοτε εις την ιστορίαν της πεπτωκυίας ανθρωπότητος «σημεία στηρίξεως» - «σκεύη ελέους», κατά τον Απ. Παύλον (Ρωμ. 9, 23) - δια των οποίων οικονομείτο, βάσει πάντοτε της ελευθέρας συνεργασίας³⁷, η ιερά ιστορία της σωτηρίας.

Η οικονομία αυτή απεκορυφώθη και συνετελέσθη εις την Παναγίαν, η οποία ως κατ'έξοχην «εκλελεγμένη» (Β', 3) και «υπήκοος» εις τον Θεόν (Β', 8· Γ', 3), υπηρέτησε (Α', 7-9) και «ελειτούργησε τη Τριάδι» (Δ', 5) και συνείργησε εις την οικονομίαν της σωτηρίας ως ουδείς άλλος απ' αιώνας. Κατ' αυτόν τον τρόπον βλέπει ο άγιος Δαμασκηνός και γενικώς οι άγιοι Πατέρες όλην την Παλαιάν Διαθήκην, ως μίαν συνεχιζομένην δια των γενεών προετοιμαστικήν «κλήσιν» και «εκλογήν» (Ρωμ. 11, 7, 5) του Θεού³⁸, ως μίαν δηλαδή γενεαλογίαν της Παναγίας, εκ της οποίας θα γεννηθή ο Σωτήρ του κόσμου Χριστός (Έκδ. IV, 14· Β', 3), Σωτήρ ασφαλώς πρώτον αυτών των «στελεχών» της γενεαλογίας και της ίδιας της κορυφής της, της Παναγίας³⁹, και δι' αυτής και όλων των ανθρώπων.

3. Τοιουτοτρόπως η Παναγία, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν και την Ορθόδοξον Πίστιν, είναι η κορυφή και το τέλος όλης της Π. Διαθήκης, και εις αυτήν αναφέρονται όλαι αι προεικονίσεις και προτυπώσεις και προφητεΐαι της Π. Διαθήκης (Β', 9-10). Είναι η αποκορύφωσις και ο καρπός όλης της παλαιοδιαθηκικής «παιδαγωγικής» προετοιμασίας της ανθρωπότητος δια την υποδοχήν του σαρκωθέντος Θεού Σωτήρος, και δια τούτο είναι αδύνατον να γίνη ο χωρισμός της από το ανθρώπινον γένος του Αδάμ. Δια τούτο την ονομάζει ο ιερός Πατήρ «θυγατέρα του Αδάμ» (Γ', 2· Α', 6), ενώ τον Δαβίδ ονομάζει «προπάτορα και θεοπάτορα» (Γ', 2), από την ρίζαν του οποίου «κατ' επαγγελίαν» (Β', 7· Έκδ. IV, 14) εγεννήθη η Παναγία, συνενούσα εν εαυτή την ιερατικήν και την βασιλικήν ρίζαν (Α', 6).

Η γέννησις αυτή της Παναγίας εκ της «ρίζης του Ιεσσαΐ» (Α', 3) και παρά την θαυμαστήν δια της χάριτος του Θεού λύσιν της στειρώσεως της Άννης (Α', 2· Β', 6-7)⁴⁰, δεν αποτελεί κατά τον Δαμασκηνόν μίαν υπερφυσικήν εξαίρεσιν της Παναγίας από το γένος της, από τους προπάτορας και θεοπάτορας («θυγάτηρ του Δαβίδ» Α', 9) και από τον γενάρχην Αδάμ («θυγάτηρ Αδάμ» Α', 6· Γ, 2). Η Παναγία, κατά τον Δαμασκηνόν, είναι «θυγάτηρ του πάλαι Αδάμ» και ευρίσκεται υπό «τας πατρικάς ευθύνας» (Γ', 2) και ως προς την σύλληψίν της και γέννησιν από τους γονείς και ως προς τον θάνατόν της. Συνελήφθη εκ του σπέρματος του Ιωακείμ (Α', 2) εν τη μήτρα της Άννης, δηλαδή εκ της φυσικής συναφείας του γάμου⁴¹ Ιωακείμ και Άννης (Α', 2· Έκδ. IV, 14) και «εκ γης έχει την γένεσιν» (Α', 3), «φθαρτόν εκ του Αδάμ σώμα κληρονομήσασα» (Γ', 8). Απέθανεν επίσης θάνατον ανθρώπινον (Γ', 15)⁴² και ως «θυγάτηρ Αδάμ... δι' Αδάμ το σώμα παραπέμπει τη γη» (Δ', 4), και «φυσικός χωρίζεται» η πανίερος και μακαρία της ψυχής του πανολβίου και ακηράτου της σώματος και το σώμα «τη νομίμω ταφή παραδίδοται» (Β', 10). Επομένως η αγία Παρθένος ήτο, όπως και όλοι οι άνθρωποι, κληρονόμος του προπατορικού

αμαρτήματος του Αδάμ⁴³, ούτως ώστε ο Δαμασκηνός να ομιλή συγκεκριμένως περί καθάρσεως και εξαγνισμού και εξαγιάσεως της από το Άγιον Πνεύμα κατά την στιγμήν της εν αυτή συλλήψεως του Θεού Λόγου: «Ταύτην ο Πατήρ μεν προώρισε, προφήται δε δια του Πνεύματος προεκήρυξαν, η δε του Πνεύματος αγιαστική δύναμις επιφοιτήσασα εκάθηρέ τε και ηγίασε και οιονεί προήρδευσε» (Β΄, 4· Έκδ. ΙΙΙ, 2)⁴⁴.

Αυτά όλα όμως καθόλου δεν σημαίνουν ότι ο άγιος Δαμασκηνός δεν παραδέχεται και δεν ομιλεί δια την αγιότητα της Παναγίας Θεοτόκου. Τουναντίον μαζί με όλην την Ορθόδοξον Εκκλησίαν και αυτός εξαίρει και δοξάζει πολύ την προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας, όπως θα ίδωμεν κατωτέρω, αλλά δεικνύουν μόνον το πόσον μακράν είναι ο ορθόδοξος ιερός Πατήρ από την νεωτέραν αιρετικήν δοξασίαν της Ρωμαϊκής Εκκλησίας περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Παναγίας και της γεννήσεως της άνευ του προπατορικού αμαρτήματος⁴⁵. Η καινοτομία αυτή, προϊόν του «αλαθήτου» πάπα του Βατικανού⁴⁶, όχι μόνον αποχωρίζει την Παναγίαν από τους προγόνους της, τους προπάτορας, και από την υπόλοιπον ανθρωπότητα κατά τρόπον τόσον αυθαίρετον, ώστε να αρνήται όλον το νόημα της προετοιμαστικής οικονομίας της ιστορίας της Π. Διαθήκης, αλλά και μειώνει την πραγματικήν αξίαν και προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας Παρθένου. Και όχι μόνον τούτο, αλλά το «δόγμα» αυτό υπονομεύει και ολόκληρον την πραγματικότητα και την αλήθειαν της σωτηρίας μας, διότι αρνείται την ενότητα της φύσεως του ανθρωπίνου γένους και θέτει υπό αμφισβήτησιν την πραγματικώς σωτήριον σάρκωσιν του Χριστού από ένα γνήσιον αντιπρόσωπον της ανθρωπότητος⁴⁷.

4. Ο αναμάρτητος Λόγος του Θεού, ο Χριστός, κατά τον Δαμασκηνόν, προσέλαβε την ανθρωπίνην φύσιν, ολόκληρον τον άνθρωπον, δια να τον σώση, να τον ενώση με τον Εαυτόν του και τοιουτοτρόπως να τον θεώση: «Όλον γαρ όλος ανέλαβέ με και όλος όλω ηνώθη, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται· το γαρ απρόσληπτον αθεράπευτον» (Έκδ. ΙΙΙ, 6). Η «πρόσληψις» αυτή του ανθρώπου εις την Υπόστασιν του Θεού Λόγου (η ασύγχυτος - αδιαίρετος ένωσις και ενυποστασίασις, Έκδ. ΙΙΙ, 2, 9, 22) εξασφαλίζει την μόνιμον και αδιάσπαστον «δευτέραν κοινωνίαν», περί της οποίας ομιλεί ο Δαμασκηνός ακολουθών Γρηγόριον τον Θεολόγον⁴⁸. Η «δευτέρα κοινωνία» ήλθε μετά την διάπασιν της «πρώτης προς Θεόν κοινωνίας» (Α΄, 8) του πρώτου Αδάμ, και επομένως ο Χριστός εύρε τον άνθρωπον πεπτωκότα και τον προσέλαβε όλον (διότι «το απρόσληπτον αθεράπευτον», Β΄, 4), χωρίς όμως της αμαρτίας. Ο Δαμασκηνός τονίζει ότι ο Κύριος προσέλαβε «όλον τον Αδάμ, τον προ της παραβάσεως, τον αμαρτίας ελεύθερον» (Β΄, 4), την «πρώτην του Αδάμ γένεσιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 1), δηλαδή την χωρίς αμαρτίας φύσιν του⁴⁹.

Εξ ίσου όμως και ο Δαμασκηνός, ακολουθών τους Πατέρας και κυρίως τον άγιον Μάξιμον⁵⁰, ομιλεί δια τα «αδιάβλητα πάθη» του Κυρίου: «Ομολογούμεν ότι (ο Κύριος) πάντα τα φυσικά και αδιάβλητα πάθη του ανθρώπου ανέλαβεν· όλον γαρ τον άρθρωπον και πάντα τα του ανθρώπου ανέλαβε, πλην της αμαρτίας... Φυσικά δε και αδιάβλητα πάθη εισί τα ουκ εφ' ημίν, όσα εκ της επί τη παραβάσει κατακρίσεως εις τον

ανθρώπινον εισήλθε βίον, οίον πείνα, δίψα, κόπος, πόνος, το δάκρυον, η φθορά... Πάντα τοίνυν ανέλαβεν, ίνα πάντα αγιάση» (Έκδ. III, 20). Αυτήν την φύσιν, την μετά των αδυναμιών και ασθενειών και της φθοράς⁵¹, χωρίς όμως της αμαρτίας - διότι η αμαρτία ως «εν τη ημετέρα αυτεξουσίω προαιρέσει εκουσίως συνισταμένη» (Έκδ. III, 20) δεν ανήκει εις την φύσιν - προσέλαβεν ο Κύριος εκουσίως και «οικονομίας λόγω» (Έκδ. III, 12)⁵² από την Παρθένον Μαρίαν, «ην τη φύσει δούλην υπάρχουσαν, φιλανθρωπίας ανεξιχνιάστοις πελάγεσιν οικονομικώς μητέρα εποιήσατο, αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β', 10). Επομένως ο Λόγος του Θεού «αναλαμβάνει όλον τον άνθρωπον και το τούτου κάλλιστον, υπό αρρωστίαν πεσόν, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται» (Έκδ. III, 18· Β', 4)⁵³. Η αρρωστία αυτή, αι ασθένεια και αδυναμιαί, τα «φυσικά πάθη και αδιάβλητα της εμής κράσεως» (Β', 4)⁵⁴ δεν είναι αμαρτία, αλλ' επειδή εισήλθον εις την ανθρωπίνην φύσιν μετά την αμαρτίαν ως αποτελέσματά της, ως επισυμβάντα τη φύσει κατόπιν της αμαρτίας της προαιρέσεως του Αδάμ⁵⁵, δια τούτο λέγεται και δια τον Κύριον ότι έγινε «αμαρτία» και «κατάρα» δί' ημάς (Έκδ. III, 25· IV, 18· 1 Κορ. 5, 21· Γαλ. 3, 13). Ο Χριστός είναι αναμάρτητος αλλά και Σωτήρ των ανθρώπων, και ως Σωτήρ, «το ημέτερον αναδεχόμενος και οικειούμενος πρόσωπον» (αυτ.), εδέχθη την ανθρωπίνην φύσιν και τα ανθρωπίνα πάθη και την αμαρτίαν και την κατάραν⁵⁶ γενόμενος άνθρωπος και «την του θανάτου πείραν ουκ απηνήνατο· θνήσκει γαρ σαρκί και θανάτω λύει τον θάνατον και φθορά την αφθαρσίαν χαρίζεται και την νέκρωσιν ποιεί πηγὴν αναστάσεως» (Β', 10), οικονομῶν τοιουτοτρόπως την ημών σωτηρίαν (Έκδ. IV, 18): «ίνα το ομοίω το όμοιον ανασώσηται» (Γ', 15· Έκδ. III, 18). Η εν τη Παναγία και εξ αυτής ενανθρώπησις του Θεού Λόγου, κατά τον ίδιον Πατέρα, «δια τούτο γέγονεν, ίνα αυτή η αμαρτήσασα και πεσούσα και φθαρείσα φύσις νικήση τον απαντήσαντα τύραννον και ούτω της φθοράς ελευθερωθή» (Έκδ. III, 12)⁵⁷.

Ο αναμάρτητος Κύριος προσέλαβε λοιπόν, ως Σωτήρ, και τα «αδιάβλητα πάθη» της πεπτωκυίας ανθρωπίνης φύσεως, τα οποία δεν είχεν ο Αδάμ προ του προπατορικού αμαρτήματος, και τούτο είναι η φιλάνθρωπος «συγκαταβατική σάρκωσις» (Α', 2), «συγκαταβατική ταπείνωσις» (Α', 3) και «υψοποιός κένωσις» (Γ', 7) του Αμνού του Θεού του αίροντος την αμαρτίαν του κόσμου, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία Θεοτόκος, ως «την του κόσμου σωτηρίαν τον Χριστόν κυήσασα (Β', 9), έγινε της σωτηρίας ημών εργαστήριο: «Αμνάς η τεκούσα τον Αμνόν του Θεού τον αίροντα την αμαρτίαν του κόσμου, το της σωτηρίας ημών εργαστήριο, αγγελικών υπερτέρων δυνάμεων, δούλη και μήτηρ Θεού» Σωτήρος (Δ', 5).

Δια τούτο ημείς οι Ορθόδοξοι δεν παραδεχόμεθα την ρωμαϊκήν δοξασίαν περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Θεοτόκου, περί της εξαιρέσεως της δηλαδή από την κληρονομικότητα του προπατορικού αμαρτήματος, πράγμα που, όπως είπομεν, υπονομεύει την πραγματικότητα και το σωτήριο της σαρκώσεως του Κυρίου. Άλλωστε, αν η Παναγία δεν ευρίσκετο υπό το προπατορικόν αμάρτημα, τίθεται το ερώτημα πώς τότε απέθανεν⁵⁸, εφ' όσον ο θάνατος έρχεται ως αποτέλεσμα του προπατορικού αμαρτήματος («είπερ δια της αμαρτίας εις τον κόσμον εισήλθεν ο

θάνατος» Έκδ. ΙΙΙ, 27· Ρωμ. 5, 12), ο δε Κύριος «αναμάρτητος ων» («ουχ υπέκειτο θανάτω») θνήσκει εκουσίως ως Σωτήρ και Λυτρωτής⁵⁹, «τον υπέρ ημών θάνατον αναδεχόμενος» (Έκδ. ΙΙΙ, 27). Ημείς οι Ορθόδοξοι πιστεύομεν δια την Θεοτόκον όπως μας παρέδωκαν οι Πατέρες και ο άγιος Δαμασκηνός, η δε εσφαλμένη «ευσέβεια» των Δυτικών περί το πρόσωπον της Παναγίας δεν ημπορεί να είναι το μέτρον της πίστεως και της αληθείας. Η ρωμαιοκαθολική «Μαριολογία» πάσχει από τον αποχωρισμόν της και την ανεξαρτητοποίησιν από την Χριστολογίαν και την Σωτηριολογίαν.

5. Παρ' όλον όμως ότι η Παναγία Θεοτόκος ευρίσκετο, ως εκ της συλλήψεώς της, υπό το προπατορικόν αμάρτημα ως κληρονόμος της αδαμιαίας φύσεως, η ίδια προσωπικώς, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν, δεν είχε καμμίαν προσωπικήν αμαρτίαν. Την προσωπικήν της αγιότητα εξαίρει και τονίζει και δοξάζει όλως ιδιαίτέρως ο ιερός Πατήρ, καθώς άλλωστε και όλοι οι Πατέρες και ολόκληρος η Εκκλησία μας. Η Παρθένος Μαρία είναι όντως αγία και Παναγία, «αγγελικών υπερτέρα δυνάμεων» (Δ', 5), «υπεραναβάσα τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ υπεραρθείσα» (Α', 9), «η όντως αγνή μετά Θεόν υπέρ άπαντας» (Γ', 16).

Όπως και των μεγάλων προφητών του Θεού, του Ιερεμίου και του τιμίου Προδρόμου, των «εν κοιλία μητρός» ηγιασμένων και πεπληρωμένων Πνεύματος Αγίου (Ιερεμ. 1,5· Λουκ. 1,15), και της Παναγίας η αγιότης αρχίζει «εν κοιλία μητρός». Είναι όμως αυτή ασφαλώς ασυγκρίτως μεγαλυτέρα της αγιότητος των Προφητών, αποκορυφούται δε κατά την στιγμήν της ασπόρου συλλήψεως του Θεού Λόγου και αφθαρτοποιείται εις την Κοίμησιν και Μετάστασίν της. Και εάν η χάρις και αι δωρεαί του Θεού ήσαν μεγάλαι εις τους Προφήτας, οι οποίοι προεφήτευσαν απλώς την ενσάρκωσιν, πόσον μεγαλυτέρας ήσαν εις εκείνην, η οποία έγινε Μητέρα του σαρκωθέντος Θεού; Εάν δε πάλιν «κατά το μέτρον της προς Θεόν αγάπης αι αντιδόσεις»⁶⁰, πόσον μεγάλην αρετήν και αγιότητα είχε η Παναγία, δια να λάβη τόσο μεγάλην χάριν; Το ότι ήτο «αξία του Κτίσαντος» (Α', 2) μαρτυρείται από το γεγονός ότι ανάμεσα σε όλα τα κτίσματα όλων των αιώνων μόνη αυτή είχε τόσο μεγάλην αγιότητα, , ώστε να εκλεγθή από τον Θεόν δια να γίνη Μητηρ του Υπεραγίου Θεού και να υπηρετήση εις «το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» μυστήριον (Α', 2), την σάρκωσιν του Θεού Λόγου. Η αγιότης αυτή στηρίζεται εις ολόκληρον την του Θεού οικονομίαν της σωτηρίας, περί της οποίας ωμιλήσαμεν ήδη προηγουμένως και η οποία προετοιμάζετο δια των διαδοχικών «εκλογών» (Νώε, Αβραάμ, Ισαάκ, Δαβίδ)⁶¹ καθ' όλην την ιστορίαν της Π. Διαθήκης.

Είδομεν ότι η Παρθένος Μαρία είναι «θυγάτηρ Αδάμ» ως προς την φύσιν της. Αλλά ως προς την προαίρεσίν της και την προσωπικήν αρετήν της ο άγιος Δαμασκηνός αντιπαραβάλλει αυτήν προς τους προπάτορας και δεικνύει την απόλυτον υπεροχήν της αγιότητός της (Α', 8· Γ', 2-3). Η κληρονομία του προπατορικού αμαρτήματος ήτο ανενέργητος μέσα εις Αυτήν, διότι η θέλησίς της και όλα αι δυνάμεις της ψυχής και του σώματός της ήσαν «τω Δεσπότη Θεώ προσαναθέμεναι»⁶². Η Παναγία δια την αγιότητά της ήτο «εκ γενεών αρχαίων εκλελεγμένη» (Β', 3· Δ', 5) και εγεννήθη «εξ ευγενεστάτης και βασιλικωτάτης ρίζης δαβιτικής» (Α', 6), της «ρίζης του Ιεσσαί» (Α', 3), εκ της οποίας κατάγονται οι άγιοι και δίκαιοι γονείς της. Εις αυτούς συνέτεινε και συνεκεντρώθη η

αγιότης όλων των αγίων προγόνων της Παναγίας, των «θεοπατόρων», δια της «εκλογής» και δια των διαδοχικών καθαρισμών και αγνισμών του «σπέρματος»⁶³ των οποίων προετοίμαζε ο Θεός την Παναγίαν, η οποία υπερεπολλαπλασίασε και απεκορύφωσε και ανεκεφαλαίωσε μέσα της την αγιότητα της Π. Διαθήκης. Οι δίκαιοι και θεάρεστοι γονείς της (Α΄, 5) την γεννούν εν σωφροσύνη και εγκρατεία, ούτως ώστε ο άγιος Δαμασκηνός να ονομάζει το «σπέρμα» του Ιωακείμ «σπέρμα πανάμωμον» (Α΄, 2).

Ο ιερός Πατήρ περιγράφει την μεγάλην αγιότητα και την χάριν την οποίαν ο Θεός έδωσε εις τον Ιωακείμ και την Άνναν (Β΄, 6)· πώς «δια λιτής (προσευχής) και επαγγελίας προς Θεού την Θεοτόκον κομίζονται» (Έκδ. IV, 14)· πώς αυτή ήδη από μικράν ηλικίαν «τω ιερώ ναώ του Θεού προσάγεται και ανατίθεται» (Β΄, 7· Έκδ. IV, 14). Εν συνεχεία ομιλεί περί του «οίαν την εν τώδε τω βίω διατριβήν πεποιήται» (Β΄, 50 η Παρθένος και οίαν την χάριν από τον Θεόν έλαβεν. Η «διατριβή» αυτή, ο ενάρετος και ένθεος βίος της Παρθένου και η μεγάλη χάρις του Θεού ήσαν τόσον μεγάλοι, ώστε ο Δαμασκηνός να λέγει δι' Αυτήν ότι ήτο «οία ου πρότερον γέγονεν, ουδ' αυ γενήσεται πάλιν» (Β΄, 6)· «αύτη η τω παρόντι χαρισθείσα βίω δώρον απάντων των του Θεού δωρημάτων υψηλότερον άμα και προσφιλέστατον» (Β΄, 5). Αλλ' ας το ίδωμεν αυτό πιο συγκεκριμένα.

Κατά την στιγμήν του Ευαγγελισμού η Παρθένος Μαρία, η θυγάτηρ της Εύας, όχι βεβαίως εις τον Παράδεισον όπως εκείνη, αλλ' εις ένα κόσμον ο οποίος «εν τω πονηρώ κείται» («κρίνον αναμέσον των ακανθών φυέν..., ρόδον εξ ακανθών των Ιουδαίων», Α΄, 6), αξιούται να ακούση δικαίως το «Χαίρε, Κεχαριτωμένη» και το «Μη φοβού, Μαριάμ· εύρες γαρ χάριν παρά τω Θεώ» (Β΄, 8· Λουκ. 1, 28). Ερμηνεύων τους λόγους αυτούς του Αρχαγγέλου προς την Παναγίαν ο θείος Δαμασκηνός λέγει: «Όντως εύρες χάριν η αξία της χάριτος· εύρες χάριν η τους πόνους της χάριτος γεωργήσασα και πολύχουν δρεψαμένη τον άσταχυν της χάριτος· εύρες χάριτος άβυσσον, η σώαν την ολκάδα της διπλής παρθενίας τηρήσασα· και την ψυχήν γαρ παρθένον ετήρησεν, ου του σώματος έλαττον· όθεν και η του σώματος παρθενία τετήρητο» (Β΄, 8). Αυτοί οι τόσον χαρακτηριστικοί λόγοι του Δαμασκηνού αποδίδουν ακριβώς και αληθώς την σχέσιν της θείας χάριτος και της ελευθερίας του ανθρώπου, συγκεκριμένως δε εδώ της Παναγίας.

Η χάρις του Θεού είναι ασφαλώς δωρεά, δίδεται όμως εις εκείνους οι οποίοι δεικνύουν προαιρετικήν σπουδήν και επιτηδειότητα και καθαρότητα. Ο άνθρωπος, λέγει ο Δαμασκηνός, «λογικός και αυτεξούσιος γενόμενος, εξουσίαν είληφεν αδιαλείπτως δια της οικείας προαιρέσεως ενούσθαι τω Θεώ («ει και μη πάντες ενεργούμεν τα της φύσεως» - Έκδ. IV, 13· III, 14). Ο Θεός, λέγει επίσης, «πάσι μεταδίδωσι της εαυτού ενεργείας κατά την εκάστου επιτηδειότητα και δεκτικήν δύναμιν, φημί δε την τε φυσικήν και προαιρετικήν καθαρότητα» (Έκδ. I, 13) και «παντί τω προαιρουμένω το αγαθόν ο Θεός συνεργεί εις το αγαθόν»⁶⁴. Τα λόγια αυτά του Αγίου φανερώνουν το αναγκαίον της συνεργασίας μεταξύ Θεού και ανθρώπου («τον θεανθρώπινον συνεργισμόν»), πράγμα το οποίον όπως είδομεν προηγουμένως, ισχύει δι' όλην την ιστορίαν της οικονομίας και επομένως και δια την Παναγίαν. Εις την «συνεργασίαν» αυτήν ο Θεός

δίδει την χάριν Του, τον Εαυτόν Του, και ο άνθρωπος την προαίρεσίν του, ολόκληρον τον εαυτόν του (πρβλ. Κλ. 2, 9-10· 1 Κορ. 15, 10). Εφ' όσον λοιπόν η χάρις δίδεται αναλόγως προς τον ζήλον και την προς τον Θεόν αγάπην του ανθρώπου⁶⁵, ποία τότε ήτο όντως «η σπουδή και αναστροφή» της θείας Παρθένου Μαρίας μέσα εις τον ιερόν ναόν του Θεού (Β', 7), ώστε να αξιωθή τόσον μεγάλης χάριτος; Ήτο «κρείττων και καθαρωτέρα άλλων» (Β', 7· Γ', 16), λέγει ο Δαμασκηνός, και συμπεριλαμβάνει εις τους «άλλους» και τους Αγγέλους (Β', 8).

Διότι μέσα εις το ανθρώπινον σώμα έδειξεν η Παναγία με την «διπλήν παρθενίαν» της⁶⁶ - την οποίαν διπλήν παρθενίαν οι Άγγελοι λόγω της φύσεώς των δεν έχουν- αγιότητα υπεράνω των Χερουβίμ και των Σεραφίμ (Α', 9). Δια τούτο και η αγιότης της είναι αδιασπάστως συνδεδεμένη με αυτήν την πανάμωμον παρθενίαν της, την αειπαρθενίαν της (Α', 5-6).

Εις τον ναόν του Θεού, εις τα Άγια των Αγίων, η θεόπαις Μαρία - «η ιερωτάτη περιστερά, η ακεραία και άκακος ψυχή και τω Θεώ Καθιερωμένη Πνεύματι» (Γ', 2)⁶⁷ - ως «αγνή και φίλαγνος» (Γ', 19) γίνεται κατ' άμφω παρθένος, και παρθένος άχραντος (Γ', 2) «γηΐνοις μη ομιλήσασα πάθεσι, αλλ' ουρανόις εντραφείσα νοήμασι» (αυτ.). Διότι ως «θυγάτριον ιερώτατον, το λαθόντα πεπυρωμένα βέλη του πονηρού» (Α', 7), από τον πόθον προς την παρθενίαν («παρθένος και φιλοπάρθενος», Δ', 5), αλλοιούται τόσον με την βοήθειαν της χάριτος του Πνεύματος («πιανθείσα τω Πνεύματι», Έκδ. IV, 14), ώστε να λέγη ο Δαμασκηνός: «τοσοúτον την παρθενίαν ποθήσασα, ως υπ' αυτής οιά τινος καθαρωτάτου ποιωθήναι πυρός» (Γ', 2), καθίσταται «πυρός θείου κατοικητήριον» και «Πνεύματος Αγίου ιερώτατον άγαλμα» (Δ', 5). Αι αρεταί της και η χάρις του Πνεύματος («τα του Αγίου Πνεύματος χαρισμάτων κύματα», Α', 9) εκόσμησαν την Παρθένον («η των αρετών περιβεβλημένη ευπρέπειαν και κεκοσμημένη τη του Πνεύματος χάριτι», Α', 9), ώστε να είναι αυτή «το κάλλος της ανθρωπίνης φύσεως» (Α', 7), «εφ' ω ο δημιουργήσας ευφράνθη Θεός» (Α', 9). Και δια τούτο ως «αξιόθεος» (Α', 7) εκλέγεται ακριβώς «εις νύμφην Θεού και μητέρα» (Α', 7).

Ο Δαμασκηνός περιγράφει λεπτομερώς το ήθος και τας αρετάς της Παναγίας, όπως θα το ιδή ο αναγνώστης (Α', 9, 11), και γενικώς όλην την «ανεπίστροφον» ανάτασιν, αφοσίωσιν και αγάπην της Παρθένου προς τον Θεόν, αλλά και την αγάπην του Θεού προς την αγίαν Παρθένον («έως προς την ποθούσαν τον ποθούμενον είλκυσεν», «θυγάτριον θεοπόθητον», Α', 9,7). Εις δε την «Έκδοσιν Ορθ. Πίστεως» συνοψίει ως εξής τα περί της αγιότητος της Παναγίας: «Είτα εν τω οίκω Θεού φυτευθείσα τε και πιανθείσα τω Πνεύματι, ωσει ελαία κατάκαρπος, πάσης αρετής καταγωγήιον γέγονε, πάσης βιωτικής και σαρκικής επιθυμίας τον νουν αποστήσασα και ούτω παρθένον την ψυχήν συντηρήσασα συν τω σώματι, ως έπρεπε την Θεόν εγκόλπιον υποδέχεσθαι μέλλουσαν· άγιος γαρ ων, εν αγίοις αναπαύεται· ούτω τοίνυν αγιωσύνην μετέρχεται και ναός άγιος και θαυμαστός του υψίστου Θεού αναδεικνυται άξιος» (Έκδ. IV,14). Αυτή λοιπόν είναι η αγιότης της Παναγίας προ του Ευαγγελισμού.

6. Αλλ' όση και αν ήτο η δόξα των αρετών και της χάριτος της Παναγίας Παρθένου, η αποκορύφωσις της δόξης της, η «αρχή και μεσότης και τέλος» των υπέρ νουν αγαθών

της (Β΄,12) είναι αναμφιβόλως ο Ευαγγελισμός και η Γέννησις του Χριστού, ή όπως λέγει ο Δαμασκηνός: «η άσπορος σύλληψις» (δια Πνεύματος Αγίου, του σαρκουμένου Λόγου του Πατρός, Α΄, 3) η θεία ενοίκησις (της του Υιού του Θεού Υποστάσεως Α΄, 6), και ο τόκος ο άφθορος (του Εμμανουήλ, Θεού παιδίου, του Θεανθρώπου Ιησού, Α΄, 4)» (Β,12). Διότι «η δόξα της Θεοτόκου έσωθεν, ο της κοιλίας καρπός» (Α΄, 9), ο Χριστός.

Πράγματι, μετά το τέλος της παραμονής της εις τον ναόν και μετά την παράδοσίν της από τους ιερείς εις τον δίκαιον και σώφρονα Ιωσήφ, τον φύλακα της παρθενίας της (Β΄,7· Έκδ. IV, 14), «ότε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου» η Παναγία Παρθένος δέχεται δια του Αρχαγγέλου τον Ευαγγελισμόν της Αγίας Τριάδος, «η ελειτούργησε» (Δ΄,5· Β΄,8), και αξιούται της ακατανοήτου και φιλανθρώπου συγκαταβάσεως και ενοικήσεως και σαρκώσεως του Θεού Λόγου, τον οποίον αυτή συνήντησε και απεδέχθη με άπειρον υπακοήν και ταπεινώσιν (Έκδ. III, 2· Β΄. 8· Γ΄, 3· Λουκ. 1, 38, 48)⁶⁸, επανορθώσουςα την παρακοήν της προμήτορος Εύας (Α΄,7) και αναδεικνυομένη αληθώς Θεοτόκος.

Όλον όμως το μυστήριον της Παναγίας Θεοτόκου, όπως μας edίδαξαν και μας παρέδωσαν οι Απόστολοι και οι Πατέρες, συνοψίζεται εις το «μυστήριον του Χριστού» και δια τούτου εξηγείται. Εις την ερώτησιν των Ιουδαίων: «Τι μοι προσφέρεις, ότι ηδύνατο γυνή γεννήσαι Θεόν;» ο άγιος Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως απαντά: «Ου λέγω σοι ότι ηδύνατο γυνή Θεόν γεννήσαι, αλλ΄ ότι ηδύνατο Θεός σαρκωθείς γεννηθήναι υπό γυναικός· πάντα γαρ αυτώ δυνατά»⁶⁹. Και το επαναλαμβάνει ο άγιος Δαμασκηνός λέγων: «Θεού βουλομένου ταύτα γεγένηται· επει Θεού θέλοντος, δυνατά μεν άπαντα, αμήχανα δε μη θέλοντος» (Γ΄, 7). Η παντοδυναμία αυτή του Θεού συμπίπτει, κατά τον Δαμασκηνόν, με την άπειρον συγκατάβασίν Του⁷⁰. Διότι μόνον ως συγκατάβασιν ημπορούμεν να εννοήσωμεν το πώς ο Θεός Λόγος «καταβάς αμεταβάτως.. επί της γης ώφθη (Α΄,3) και προς την υψοποιόν καταβέβηκε κένωσιν· πώς ο Υπερούσιος εκ γυναικείας νηδύος υπερουσίως ουσίωται· πώς ο Θεός τε έστιν και άνθρωπος γέγονεν... και ούτε της οσίας εκβέβηκε της Θεότητος και παραπλησίως ημίν κεκοινώνηκε σαρκός τε και αίματος· πώς ο τα πάντα πληρών και ων υπέρ άπαντα στενόν χωρίον κατώκησεν· πώς το υλικόν και χορτώδες σώμα της αιιδίμου ταύτης (της Παναγίας) το καταναλίσκον πυρ edέξατο της Θεότητος... και ανάλλωτον εχηρημάτισε (Γ΄, 7)· πώς η προ τόκου παρθένος και εν τω τίκτειν παρθένος και μετά τόκον παρθένος αιειάρθενος» (Α΄, 5) - όλα αυτά, δεν δύνανται να εξηγηθούν ανθρωπίνως και, κατά την έκφρασιν του Βασιλείου Σελευκείας, «γέγονε μυστήριον, όπερ μέχρι της σήμερον μένει μυστήριον, και ουδέποτε παύσεται του είναι μυστήριον»⁷¹. Όλα αυτά έγιναν «ως Αυτός (ο Θεός) μόνος οίδε», και «ούτε οφείλει άνθρωπος φυσιολογείν το ανεξιχνίαστον και ανεξερεύνητον πράγμα»⁷².

7. Από το ακατάληπτον τούτο μυστήριον της σαρκώσεως του Θεού Λόγου η Παναγία ονομάζεται και είναι «δικαίως και αληθώς» Θεοτόκος: «Το παιδίον Θεός και πώς ου Θεοτόκος η τεκούσα;» (Α΄, 4). Η Παρθένος Μαρία είναι όντως Θεοτόκος, διότι «ουκ άνθρωπον ψιλόν εγέννησεν, αλλά Θεόν αληθινόν· ου γυμνόν, αλλά σεσαρκωμένον» (Έκδ. III, 12· Β΄, 3-4). «ουκ άνθρωπον αποθεωθέντα, αλλά Θεόν ενανθρωπήσαντα»

(Εκδ. III, 2). Δεν εγέννησε δηλαδή η Θεομήτωρ ένα απλώς θεοφόρον ή θεωθέντα άνθρωπον, αλλ' αυτόν τούτον τον Θεόν Λόγον, τον Μονογενή Υιόν του Θεού, ο οποίος «ευδοκία του Πατρός, ουκ εκ συναφείας φυσικής, αλλ' εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου υπερφυώς σαρξ ατρέπτως εγένετο... (Α', 3), αυτής της Θεομήτορος υπερφυώς χορηγούσης το πλασθήναι τω Πλάστη και το ανθρωπισθήναι τω Θεώ και Ποιητή του παντός, θεούντι το πρόσλημμα, σωζούσης της ενώσεως τα ενωθέντα τοιαύτα οία και ήνωται» (Εκδ. III, 12). Οι τελευταίοι λόγοι του Δαμασκηνού σημαίνουν ότι η Θεία Υπόστασις του Λόγου, ομοούσιος τω Πατρί κατά την Θεότητα, προσλαμβάνει εν τη μήτρα της Παναγίας την ανθρωπότητα, την πλήρη ανθρωπίνην φύσιν, και γίνεται ο Χριστός ομοούσιος τη Μητρί και ημίν, ενώνων στενώτατα τας δύο αυτάς φύσεις, την θείαν και την ανθρωπίνην, εν τη μια Υποστάσει Του, χωρίς να μεταβληθούν ή συγχυσθούν αι φύσεις αυταί ή να απολεσθούν τα ουσιαστικά των ιδιώματα (Β', 1· Εκδ. III, 3, 6)⁷³. Η δε ανθρωπίνη φύσις υψώνεται δια της υποστατικής αυτής ενώσεως εις την θέωσιν. Δια τούτο λέγεται ακόμη Θεοτόκος η Παναγία «ου μόνον δια την φύσιν του Λόγου, αλλά και δια την θέωσιν του ανθρώπου» (Εκδ. III, 12)⁷⁴. Διότι εν τη κοιλία της η ανθρωπίνη φύσις, δια της καθ' υπόστασιν ενώσεως με την Θεότητα του Θεού Λόγου, έλαβε «θέωσιν και λόγωσιν και υπερύψωσιν» και «τεθεώσθαι λέγεται και θεός γενέσθαι και ομόθεος τω Λόγω» (Εκδ. IV, 18·', 2).

Η Παναγία είναι επίσης και Χριστοτόκος, «Χριστόν γαρ εγέννησε»⁷⁵, (και θα ηδύνατο να ονομάζεται «Χριστοτόκος και Κυριοτόκος και Σωτηριοτόκος και Θεοτόκος»)⁷⁶, αλλ' «επειδή επ' αναιρέσει της «Θεοτόκος» φωνής ο θεήλατος αιρετικός Νεστόριος ταύτη κατεχρήσατο, ου Χριστοτόκον, αλλ' εκ του κρείττονος αυτήν Θεοτόκον κατονομάζομεν. Χριστοτόκοι γαρ και άλλαι των προφητών και βασιλέων μητέρες, μόνη δε Θεοτόκος η αγία Θεοτόκος Μαρία»⁷⁷. Ο δε Λεόντιος ο Βυζάντιος επισφραγίζει αυτήν την Πατερικήν Παράδοσιν όταν λέγη: «Μόνον ιδικώτατον και κυριώτατον και σημαντικώτατόν εστι τη αγία αχράντω και αιιδόξω Παρθένω όνομα το Θεοτόκος»⁷⁸.

8. Εκ του μυστηρίου της θείας Σαρκώσεως γνωρίζομεν επίσης δια του αγίου Δαμασκηνού ότι η Παναγία Θεοτόκος, όπως προ του τόκου, έτσι και εν τω τόκω και μετά τον τόκον ήτο και παρέμεινε διαπαντός παρθένος «νω και ψυχή και σώματι αιιπαρθενεύουσα» (Α' 5). Η αιιπαρθενία της Παναγίας σημαίνει ότι αυτή, όπως εις την εκ Πνεύματος Αγίου άσπορον σύλληψιν του Υιού του Θεού ήτο «απειρανδρος» (Α', 6) και «απειρόγαμος» (Β', 14), έτσι και εις την γέννησιν ο «τεχθείς την αυτής παρθενίαν εφύλαξε άτρωτον, μόνος διελθών δι' αυτής και κεκλεισμένην τηρήσας αυτήν (Εκδ. IV, 14)... και διανοίγει μήτραν τα κλείθρα της παρθενίας μη λυμηνάμενος» (Β', 9). Κάθε άλλη παρθένος φυσικά «τω τόκω την παρθενίαν λυμαινεται», η Παρθενομήτωρ όμως και Θεοτόκος Μαρία «και προ τόκου και τίκτουσα μένει παρθένος, και μετά γέννησιν» (Γ', 2). Διότι η εξ αυτής γέννησις του Θεανθρώπου Χριστού ήτο ταυτοχρόνως «δι' ημάς, καθ' ημάς και υπέρ ημάς», δηλ. και σωτήριος, και φυσική και υπέρ φύσιν: «Δι' ημάς, ότι δια την ημετέραν σωτηρίαν· καθ' ημάς, ότι γέγονεν άνθρωπος εκ γυναικός και χρόνω κυήσεως· υπέρ ημάς, ότι ουκ εκ σποράς, αλλ' εξ Αγίου Πνεύματος και της Αγίας Παρθένου (=απειρογάμως), υπέρ νόμων κυήσεως» (Εκδ. III, 7) και «ωδίνων άνευ

(=ανωδύνως)» (Γ',13)⁷⁹. Την δυνατότητα της τοιαύτης γεννήσεως έδωσε εις την Παναγίαν Παρθένον το Άγιον Πνεύμα, το «καθαίρον αυτήν και δύναμην δεκτικήν της του Λόγου Θεότητος παρέχον, άμα δε και γεννητικήν» (Έκδ. ΙΙΙ, 2), αλλά και ο ίδιος ο Μονογενής Υιός της, ο «τας της φύσεως ημών γονάς ελευθερώσας και Παρθενικήν αγιάσας μήτραν τω τόκω» Του⁸⁰.

Η Παναγία Θεοτόκος, συνεχίζει ο άγιος Δαμασκηνός, «μένει και μετά τόκον παρθένος», είναι Αειπάρθενος, «ουδαμώς ανδρί μέχρι θανάτου προσομιλήσασα» (Έκδ. ΙV, 14). Τα έτη της επιγείου ζωής του Υιού της έζησε μαζί Του, και κατά την ώραν του σταυρικού θανάτου Του «τας ωδίνας, ας διέφυγε τίκτουςα, ταύτας εν τω του πάθους καιρώ υπέμεινε, υπό της μητρικής συμπαθείας των σπλάγχων τον σπαραγμόν ανατλάσα» (Έκδ. ΙV, 14· Γ', 14)⁸¹, και μετά την Ανάστασιν «Θεόν τον σαρκί θανόντα κηρύττουςα» (αυτ.). Μετά δε την Ανάληψιν του Υιού της η Παναγία Θεομήτωρ έζησε μέχρι της Κοιμήσεώς της και Μεταστάσεως «εν τη θεία και περιωνύμω πόλει Δαβίδ, Σιών»: «αυτή η μήτηρ των ανά πάσαν την οικουμένην Εκκλησιών, της του Θεού Μητρός ενδιαίτημα πέφηνε» (Γ', 4).

9. Την πανένδοξον Κοίμησιν και θαυμαστήν Μετάστασιν της Μητρός του Κυρίου ομολογεί και κηρύττει ο άγιος Δαμασκηνός κατά την «αρχαίαν και αληθεστάτην παράδοσιν» της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων (Γ',4,18), και περιγράφει λεπτομερώς τα θαυμαστά γεγονότα κατά την ημέραν της Κοιμήσεως, όπως θα το ίδη ο αναγνώστης (κυρίως εις την Γ' Ομιλίαν), δια τούτο και δεν θα αναφερθώμεν εδώ εις όλα αυτά. Ας ίδωμεν μόνον το θέμα του θανάτου της Παναγίας, της ταφής του σώματός της και της μεταστάσεώς της εις τους ουρανούς.

Γεγονός είναι, κατά τον Δαμασκηνόν, ότι η Παναγία απέθανε θάνατον ανθρώπινον. Αν και είναι «πηγή της Ζωής», «προς την ζωήν δια μέσου του θανάτου μετάγεται», και ενώ «εν τω τόκω τους όρους υπερβάσα της φύσεως, νυν υποκύπτει τοις ταύτης θεσμοίς και θανάτω το ακήρατον καθυποβάλλεται σώμα» (Β', 10). Και επίσης «ως θυγάτηρ του πάλαι Αδάμ τας πατρικάς ευθύνas υπέρχεται (Γ',2) και «φυσικώς» η αγία της ψυχή «του ακηράτου χωρίζεται σώματος, και το σώμα τη νομίμω ταφή παραδίδοται» (Β',10). Η «ταφή» αυτή του σώματος γίνεται ίνα «το εκ γης συντεθέν παλινοστήση προς γην», δια να αποβάλη εκεί «το θνητόν» (Β',10· Δ',3) και να ενδυθή «το άφθαρτον», το πνευματικόν και φωτεινόν σώμα «της αφθαρσίας» (αυτ., πρβλ. Έκδ. ΙV, 27).

Και όμως, μολοντί αυτά γράφει ο άγιος Δαμασκηνός περί του φυσικού θανάτου της Μητρός του Κυρίου, ομολογεί ταυτοχρόνως, μαζί με τον άγιον Ανδρέαν της Κρήτης,⁸² ότι ο θάνατός της ήτο «υπέρ ημάς». Η «απειροδύναμος αγαθότης της θεαρχικής ασθενείας» (Γ', 18)⁸³ του Υιού της «εκαινοτόμησε τας φύσεις»⁸⁴ και τα πάντα όντως «εποίησε καινά». Η «ασθενεία» Του αυτή ήτο η σωτήριος και υψοποιός κένωσις, η συγκαταβατική σάρκωσις και ταπείνωσις, το σωτήριο πάθος και ο ζωποιοός θάνατός Του δι ημάς, αλλά και υπέρ ημάς. Χάρις δε ακριβώς εις αυτήν την «θεαρχικήν ασθενείαν» Του μετά την Ανάστασίν Του, δια της οποίας κατήργησε το κράτος του θανάτου, η ανθρωπίνη φύσις ενεδύθη την αθανασίαν. «Τεθέωμαι ο άνθρωπος, γράφει

ο Δαμασκηνός, ο θνητός ηθανάτισμαι... την φθοράν απηφμίασμαι και αφθαρσίαν περίκειμαι τη περιβολή της Θεότητος» (Γ',2). Και απόδειξις τούτου είναι οι Άγιοι, τα ζώντα μέλη του αεί ζώντος Χριστού και η «Ζωαρχική Μητήρ» Του (Β', 5). Πώς λοιπόν δύνανται να ονομάζονται αυτοί «νεκροί», αφού η Κεφαλή τους και η Απαρχή, ο Χριστός, είναι ζων και ζωοποιός; Ο θάνατός τους πλέον, λέγει ο Δαμασκηνός, δεν είναι θάνατος, αλλ' «η καλλίστη εκδημία, η την προς Θεόν ενδημίαν χαρίζεται» (Β',10). Και εάν τούτο «πάσι τοις θεοφόροις θεράπουσι προς Θεού κεχάρισται· κεχάρισται γαρ και πιστεύομεν» (αυτ.), πώς όχι μάλλον εις την Μητέρα του Θεού⁸⁵; Τόσον ο θάνατος της «Ζωαρχικής Μητρός» του Κυρίου υπερβαίνει την έννοιαν του «θανάτου», ώστε δεν ονομάζεται καν «θάνατος», αλλά «κοίμησις» και «θεία μετάστασις» και «εκδημία ή ενδημία προς τον Κύριον» (Β',10· Δ',1). Και εάν ακόμη λεχθή «θάνατος», όμως είναι «θάνατος ζωηφόρος» (Γ',2) και «αρχή δευτέρας υπάρξεως» (Δ',4), της αιωνίου.

Το ότι ο Θεός άφησε ακόμη να «μετάγωνται» δια του θανάτου εις αυτήν την αιωνίαν ζών οι Άγιοί Του και η ίδια η Μητήρ Του, τούτο είναι κατά τα κρίματα και «θεσμοθετήματά» Του («και είκει τω του οικείου τόκου θεσμοθετήματι» - Γ',2), αλλ' ο θάνατος πλέον δεν έχει επάνω εις την Παναγίαν ούτε μέσα της καμμίαν εξουσίαν: «Σήμερον ο της ζωής θησαυρός, η της χάριτος άβυσσος, θανάτω ζωηφόρω καλύπτεται και τούτω αδειμάντως πρόσεισιν ή τον τούτου καταλύτην κυήσασα, ει και θάνατον προσαγορεύσαι χρεών την ταύτης πανίερρον και ζωτικήν μεταβίωσιν. Η γαρ τοις πάσι την όντως ζωήν αναβλύσασα, πώς θανάτω γένοιτ' αν υποχείριος;» (Γ',2). Την Μητέρα της αυθυποστάτου Ζωής, την «της ενεργείας πλησθείσαν του Πνεύματος... και την Πατρικήν ευδοκίαν εγκυμονήσασαν, την του Θεού Λόγου πάντα πληρούσαν υπόστασιν... και όλην Θεώ ενωθείσαν, πώς καταπή ο θάνατος; πώς ο άδης εισδέξεται; πώς διαφθορά του ζωοδόχου κατατολμήσειε σώματος; Αλλότρια ταύτα και πάντη ξένα της θεοφόρου ψυχής τε και σώματος. Ταύτη και προσβλέπων ο θάνατος δέδοικε· τω γαρ αυτής Υιώ προσβαλών έμαθεν αφ'ων έπαθε και πείραν λαβών σεσωφρόνισται» (Γ',3)⁸⁶.

Η «αντιομία» αυτή του «ζωηφόρου θανάτου» της Παναγίας δεν πρέπει να παρακάμπτεται με ανθρωπίνους συλλογισμούς ή ευσεβιστικές δοξασίας, όπως είναι τα νέα «δόγματα» των Δυτικών περί «Immaculata Conceptio» και «Assumptio» (άνευ θανάτου), αλλά να κρατήται η πίστις των Πατέρων και η Παράδοσις της Εκκλησίας του Χριστού. Η Παναγία Θεοτόκος δεν έχει ανάγκην από ψευδή δόξαν. Ο «μακαρισμός» της και η «δόξα» της, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν, είναι «η άσπορος σύλληψις, η θεία ενοίκησις, ο τόκος ο άφθορος» του Δευτέρου Προσώπου της Αγίας Τριάδος. Με αυτό δεν συγκρίνεται καμμία άλλη δόξα ή αρετή ή χάρις ή ενέργεια, είτε ανθρωπίνη είτε θεία: «Αύτη γαρ ουκ ενεργείας Θεού υπήρξε δοχείον, αλλ' ουσιωδώς της του Υιού και Θεού υποστάσεως» (Α',6). Δια τούτο και ο θάνατός της δεν είναι κάτι το άδοxon δι' αυτήν, διότι τον δρόμον αυτόν του θανάτου ήδη έχει περάσει ο Υιός της (Δ', 1) και ως Θεός και Σωτήρ «τω θανάτω τον θάνατον κατέλυσε» και «πρόδρομος υπέρ ημών σωματικώς εισελήλυθεν εις το ενδότερον του καταπετάσματος», εις τα υπερουράνια «Άγια των Αγίων» (Γ', 12· Εβρ. 12, 9· 10, 20). Δια τούτο Αυτός ο Ίδιος, ο Υιός της και Σωτήρ, κατά την ώραν της Κοιμήσεως της Μητρός Του, έρχεται «προς την οικείαν

λοχεύτριαν» (Γ', 10) και «δεσποτικάς παλάμαις τη Παναγία ταύτη και θειοτάτη οία Μητρί λειτουργών, την ιεράν ψυχήν υποδέχεται» (Β', 5), και συνοδευόμενος υπό όλων των Αγγέλων και των Αγίων την αναφέρει όχι απλώς εις τον ουρανόν, αλλ' «έως αυτού του βασιλικού θρόνου» Του (Β', 11), εις τα επουράνια «Άγια των Αγίων» (Γ', 12). Εις δε την «οσίαν ταφήν» (Β', 12) του «ζωαρχικού και θεοδόχου σώματος» (Δ', 4) της Θεοτόκου, ο Ίδιος, ως «ο νέος Σολομών ο ειρηνάρχης», όλα τα υπερκόσμια τάγματα των Αγγέλων και των Αγίων και τους Αποστόλους της Καινής Διαθήκης Του «συν παντί τω εν Ιερουσαλήμ των αγίων λαώ Του ηκκλησίασε» (Γ', 12) και ούτω το πανάγιον και θεοδόχον σώμα «τω πανευκλεεί και υπερφυεί επιτίθεται μνήματι· καντεύθεν τριταίον (μετά τρεις ημέρας)» και άφθαρτον (Β', 10) «προς ουρανίους δόμους μετεωρίζεται, προς τον Μονογενή και ηγαπημένον Υιόν της και Θεόν (Γ', 14· Δ', 2, 4).

10. Θα ήτο δυνατόν να λεχθούν εδώ και πολλά άλλα από την θεολογίαν του αγίου Δαμασκηνού, τα οποία όμως δεν αναφέρομεν, διότι, όπως είπομεν εις την αρχήν της Εισαγωγής, ο πλούτος της θεοπαραδότου Ορθοδόξου Θεολογίας των Πατέρων είναι ανεξάντλητος. Ούτω θα έπρεπε να λεχθούν, μερικά έστω, δια την θέσιν της Παναγίας εις την ουράνιον «Εκκλησίαν των πρωτοτόκων» (Δ', 2) και την μεσιτείαν της δια την επίγειον Εκκλησίαν (Γ', 8, 16) και γενικώς δια την θέσιν της εις όλην την Εκκλησίαν, που είναι το Σώμα του Υιού της, από τον οποίον είναι πάντοτε αχώριστος («ουδέν γαρ μέσον Μητρός και Υιού», Δ', 5), ως και επίσης δι' αυτήν ως «ευεργέτιδα πάσης της φύσεως» και κτίσεως (Β', 2· Α', 1· Γ', 11, 16), και την υπό πάσης κτίσεως προσκύνησιν αυτής ως «Βασιλίδος και Κυρίας και Δεσποίνης και Θεομήτορος και αληθούς Θεοτόκου» (Β', 12· Γ', 14). Και πόσα θα ηδύναντο να λεχθούν ακόμη περί της Παναγίας από την λατρείαν της Εκκλησίας μας, εις την οποίαν τόσοι και τόσοι ύμνοι της είναι του Δαμασκηνού⁸⁷! Και πόσα ακόμη από την ζωήν της Εκκλησίας και την αιωνίαν και καθημερινήν πείραν της! Αληθώς, η τιμή και ο μακαρισμός και η δόξα και η χάρις της Παναγίας Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν τελειώνουν ποτέ. Διότι «η εις αυτήν τιμή, εις τον εξ αυτής σαρκωθέντα Υιόν ανάγεται» (Έκδ. IV, 16· Β', 14). Και όχι μόνον η τιμή, αλλά και πάντα τα άλλα, και προπαντός η ορθή πίστις και προσκύνησις. Διότι το τελικόν περί Παναγίας Θεοτόκου μυστήριον είναι το «Μυστήριον του Χριστού», «το πάντων καινών καινότατον, το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» (Έκδ. III, 1· Α', 2· Β', 9).

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Οίκος εις την εορτήν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.
2. Πρβλ. PG 94, 1485: «Των Αγίων Πατέρων το στόμα, Θεού κεχρημάτικε στόμα».

3. PG 94, 780.

4. Θεοτοκίον αναστάσιμον, ήχος β΄, ποίημα μάλλον του Δαμασκηνού.

5. Πρβλ. Εφ. 5, 19 και Ομιλ. Β΄, 14· Γ΄, 7. Περί της ορθοδόξου εννοίας τελετής και εορτής βλ. σχόλιον 34 της Δ΄ Ομιλίας.

6. Πρβλ. PG 96, 649 Α.

7. Της «των τελουμένων τελεταρχίας» και αρχηγού «τελετής», της των πάντων τελειώσεως και θεώσεως, κατά τους αγίους Διονύσιον, Μάξιμον και Δαμασκηνόν (PG 3, 589 C· 4, 193 Α και 94, 844 D-5Α).

8. Ακάθιστος Ύμνος, οίκος Α΄.

9. Βλ. το Δοξαστικόν εις τους Αίνους των Χριστουγέννων.

10. Ο Βίος ούτος εξεδόθη το 1912: *Biographie de Saint Jean Damascène. Texte original arabe. Publié pour la première fois par le P. Constantine Bacha, Harissa (Liban) 1912.* Αρχαιωτάτη γεωργιανική μετάφρασις (ια΄ - ιβ΄ αιών), η οποία έγινε από την ελληνικήν μετάφρασιν του Μητροπολίτου Αδάνων Σαμουήλ (μεταξύ 1086-1100), εν Μ.С. Kekelidze, *Cruzinskaja versia arabskago Zitia Sv. J. Damaskina, «Hristiansij Vostok»* (S. Peterburg), τ. III (914), σ. 119-174. Επίσης ρωσική μετάφρασις Α. Vasiliev, εν *Polnoe Sobranie Tvorenij S.J. Damaskina*, τ. I (S. Peterburg 1913), σ. 1-22.

11. Εξεδόθη εν PG 94, 429 - 489.

12. Εκδοθείς υπό του Παπαδοπούλου - Κεραμέως εν «Ανάλεκτα Ιεροσολυμιτικής Σταχυολογίας», 1897, τ. IV, 330 - 350. Υπάρχουν και άλλοι Βίοι του Δαμασκηνού, όπως ο ανώνυμος βίος, έκδ. II, Π.-Κεραμέως, αυτόθι, σ. 271-302, και ο σύντομος βίος εν χειρογράφω Μαρκιανώ του ΙΒ΄ αιώνος, έκδ. M. Gordillo, *Damascenica, «Orientalia Christiana»*, VIII (1926), σ. 45-65. Σπουδαία βιογραφικά στοιχεία υπάρχουν εις τας πράξεις της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (Mansi 13, 356-7), εις την Χρονογραφίαν του Θεοφάνους (PG 108, 841), εις τον Βίον του αγίου Στεφάνου του Νέου (PG 100, 1120) και εις τα αρχαία συναξάρια (PG 94, 501 - 4). Πρβλ. και Λόγος του Κωνσταντίνου Ακροπολίτου εις τον άγιον Δαμασκηνόν (PG 140, 812 εξ.).

13. Αργότερον έγγραφε ο άγιος Δαμασκηνός εγκωμιάζων τον άγιον Χρυσόστομον: «Συ... πάσης αρετής ιδέαν επί τω βαθυτάτω θεμελίω της ταπεινώσεως ωκοδόμησας, δί΄ ης μόνης και Θεός σώζειν ευδόκησε και άνθρωπος σώζεται. Ουδέν γάρ ταύτης ασφαλέστερον έρεισμα. Η δε ταπεινώσις ως εκ πίστεως παντί που δήλον» (PG 96, 764).

14. Βλ. Χρονογραφία Θεοφάνους, PG 108, 840 εξ. Επίσης G. Ostrogorski, *Istorija Vizantije*, Beograd 1959, σ. 170-2· Α. L. Vasiliev, *Ιστορία της Βυζαντινής*

αυτοκρατορίας, μετάφρ. Δ. Σαβράμη, Αθήναι 1954, σ. 321-365.

15. «Αλλ' ἠγειρεν ἀύθις Ἡλίαν το Πνεύμα το Ἅγιον, ἐμφιλοχωροῦν ἐν δικαίων ψυχαίς. Κατά γενεάν και γενεάν προφήτας ἀντίστησι, ζηλωτάς ἔργων ἀγαθῶν, ἀποστυγούοντας μὲν ὅ,τι φαύλον και ἀτοπον, εἰσκομιζομένου δε και ἀντείσάγοντας παν ἔννομόν τε και δίκαιον» (Λόγος του Δαμασκηνού εἰς τον ἅγιον Χρυσόστομον, PG 96, 776).

16. PG 94, 1233 ἐξ.

17. Το ὄλον περὶ του Δαμασκηνού κείμενον εἰς τας πράξεις της Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἰωάννης δε, ὡς παρ' αὐτῶν υβριστικῶς Μανσοῦρ προσηγόρευται, ἀφείς πάντα, Ματθαῖον τον εὐαγγελιστήν ζηλώσας, Χριστῶ ηκολούθησε, μείζονα πλούτον ηγησάμενος των ἐν Ἀραβία θησαυρῶν τον ονειδισμόν του Χριστοῦ, και εἶλετο μάλλον συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ του Θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν. Αὐτός οὖν σταυρόν εαυτοῦ και του Χριστοῦ ἀράμενος και ἀκολουθήσας αὐτῷ, ὑπὲρ Χριστοῦ και των Χριστοῦ ἐξ ἀνατολῆς δια Χριστοῦ ἐσάλπισε, μὴ φορητὴν ηγούμενος την ἐν ἀλλοδαπῇ γεγонуῖαν καινοφωνίαν και την κατά της του Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀθεσμον συσκευῆν και λυσσῶδη μανίαν· ἀλλά ταύτην θριαμβεύσας, πάντας παραιναιτικῶς και νοουθετικῶς ησφαλίζετο, μὴ ἀπαχθῆναι μετὰ των εργαζομένων την ἀνομίαν, ζητῶν ἐν Ἐκκλησίαις την ἀρχαίαν θεσμοθεσίαν κρατεῖσθαι και την εἰρηναίαν κατάστασιν...» (Mansi 13, 357).

18. Εἰς την Σερβικὴν ἱερὰν Μονὴν Χιλιανδαρίου, εἰς το Ἅγιον Ὅρος, φυλάσσεται σήμερον ἡ θαυματουργὸς Εἰκὼν Παναγία ἡ Τριχερούσα, την ὁποίαν ἔφερον ἀπὸ την Λαύραν του Ἁγίου Σάββα του Ηγιασμένου ὁ Σέρβος Ἀρχιεπίσκοπος ἅγιος Σάββας ὁ Α' (+ 1235). Κατὰ την ἀγιοριτικὴν παράδοσιν πρόκειται περὶ της Εἰκόνος του ἁγίου Δαμασκηνού. Ἡ παράδοσις αὐτὴ εὐρίσκεται ἐγγεγραμμένη εἰς πολλὰ χειρόγραφα του Ἁγίου Ὅρους, την ἀναφέρει δε λεπτομερῶς, μολονότι ἀμφιβάλλει, και ὁ Ι. Φωκυλίδης: Ἱερὰ Λαύρα ἁγίου Σάββα του Ηγιασμένου, Ἀλεξάνδρεια 1927, σ. 351-2.

19. Ὁ υἱός και διάδοχος του Λέοντος Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Κοπρώνυμος ἐξ ἴσου εἰκονομάχος, κατανοῶν δε πλήρως την σημασίαν της προσωπικότητος του Δαμασκηνού, εἰς την εἰκονομαχικὴν ψευδοσύνοδόν του το 754 ἀναθεματίζει τον Δαμασκηνόν με τας ἐξῆς σκληρὰς ἐκφράσεις: «Μανσοῦρ τῷ κακωνύμῳ και σαρακηνόφρονι, ἀνάθεμα· τῷ εἰκονολάτρῃ και φαλσογράφῳ Μανσοῦρ, ἀνάθεμα· τῷ του Χριστοῦ υβριστῇ και ἐπιβούλῳ της βασιλείας Μανσοῦρ, ἀνάθεμα· τῷ της ἀσεβείας διδασκάλῳ και παρερμηνευτῇ της θείας Γραφῆς Μανσοῦρ, ἀνάθεμα» (Mansi 13, 356). Αἱ ἐκφράσεις αὐταὶ ὑπεμφαίνουσι ὅτι ὁ Λέων ὁ Γ' εἶχεν ἀποπειραθῆ ὁπωσδήποτε να συκοφαντήσῃ εἰς τον Χαλίφην τον κύριον ἀντίπαλον της εἰκονομαχίας και ὑπέρμαχον των Εἰκόνων, εἰς τον ὁποῖον δὲν ἠμποροῦσε να κάμῃ κανένα ἄλλο κακόν διότι εὐρίσκετο ἐκτός των συνόρων της αυτοκρατορίας. Τούτο ὑποστηρίζει και ὁ μέγας ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς V.V. Bolotov, Lekcii po istorii drevnej Cerkvi, τ. IV, 521-3 (Petrograd 1918). Ο

χρονογράφος Θεοφάνης γράφει επίσης: «...ο πατήρ ημών Ιωάννης ο καλώς επικληθείς Χρυσορρόας δια την επανθούσαν αυτώ του Πνεύματος εν τε λόγω και βίω χρυσαυγή χάριν· ον Κωνσταντίνος ο δυσσεβής βασιλεύς ετησίω καθυπέβαλεν αναθέματι δια την υπερβάλλουσαν εν αυτώ ορθοδοξίαν και αντί του παππικού ονόματος αυτού Μανσούρ, ο ερμηνεύεται λελυτρωμένος, Μανζηρόν ιουδαϊκώ φρονήματι μετονομάσας τον νέον της Εκκλησίας διδάσκαλον» (PG 108, 841).

20. Βλ. PG 96, 576 και που περιέχουν τα έργα του Δαμασκηνού.

21. Δια τον οποίον γράφει ο Δαμασκηνός: «Τις γαρ οίδε του μακαριωτάτου Ιωάννου του Πατριάρχου νόημα εμού πλέον; Ουδείς· ος, ίνα ταληθές είπω, ουκ ανέπνευσε πνοήν πνευματικήν πώποτε, ην εμοί ως μαθητή ουκ ανέθετο... Μη δυσφημείτωσαν (οι αιρετικοί) τον ζηλωτήν και πυρ ορθοδοξίας πνεύσαντα, μόσχον φημί, τον αοίδιμον Ιωάννην, τον πάσης κενοφωνίας εξοριστήν και αναιρέτην, ως της θεολογίας τοις ιεροίς κεκοινωνηκότα Πατράσιν» (PG 95, 57).

22. Ο τάφος του ήτο παραπλεύρως του τάφου του κήτορος της Λαύρας Αγίου Σάββα, τα δε άγια λείψανά του μετεφέρθησαν εις Κωνσταντινούπολιν επί Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282 - 1328).

23. Τοποθετείται ο θάνατός του συνήθως ή κατά το έτος 749/50 ή περίπου το 780. Πρβλ. S.Vailhé, Date de la mort de St. J. Damascène, «Echos d' Orient», IX (1906), 28-30· K. Δυοβουνιώτου, Ιωάννης ο Δαμασκηνός, Αθήναι 1903· J. Nasrallah, St. Jean de Damas. Son époque, sa vie, son oeuvre, Harissa 1950· Σωφρονίου Λεοντοπόλεως (Ευστρατιάδου), Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός και τα ποιητικά αυτού έργα, «Νέα Σιών», 1931-33· Παν. Χρήστου, Ιωάννης ο Δαμασκηνός, εν «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. VI, 1218 εξ.

24. Mansi 13, 400.

25. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας, 3, 41 (96, 1356).

26. Είναι πολύ χαρακτηριστική η ορθόδοξος περί Εκκλησίας αντίληψις του Δαμασκηνού, η οποία εδόθη εις την ομολογίαν του της πίστεως: «Και όμνυμι... υποτάσσεσθαι τη αγιωτάτη καθολική και αποστολική Εκκλησία της φιλοχρίστου ημών μητροπόλεως Δαμασκού» (Λίβελλος περί ορθού φρονήματος, 2, PG 94, 1432 C). Περί αυτής της αρχαιοτάτης παραδόσεως περί καθολικής Εκκλησίας πρβλ.το εξαιρετικόν βιβλίον του Ι. Ζηζιούλα: Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θ. Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τούς τρεις πρώτους αιώνας, Αθήναι 1965, ιδίως σελ. 95-148.

27. Πρβλ. Εις την Μεταμόρφωσιν, 6 (96 556). Εις το Άγιον Σάββατον, 30 (96, 632). Προς τους διαβάλλοντας... Λόγ. 1 (96, 1284 A). Κανόνες του Δαμασκηνού εις τους Αποστόλους Πέτρον και Παύλον, 29 Ιουνίου, ωδή γ΄.

28. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Σκοπός ούτος και χαρακτήρ της Αγίας Γραφής, ως

πολλάκις είπομεν, διπλήν είναι την περί του Σωτήρος επαγγελίαν εν αυτή· ότι τε αεί Θεός ην και Υιός έστι Λόγος ων και απαύγασμα και σοφία του Πατρός· και ότι ύστερον δί' ημάς σάρκα λαβών εκ Παρθένου της Θεοτόκου Μαρίας άνθρωπος γέγονε» (Κατά Αρειανών Γ', 29, PG 26, 385).

29. Πρβλ. Ομιλ. Β', 4: «Εις Χριστός, εις Υιός, Θεός και άνθρωπος ο αυτός, Θεός τε ομού τέλειος και άνθρωπος τέλειος, όλος Θεός και όλος άνθρωπος, μία υπόστασις σύνθετος, εκ δύο φύσεων τελείων θεότητός τε και ανθρωπότητος, και εν δύο φύσεσιν τελείαις θεότητί τε και ανθρωπότητι· ου γυμνός Θεός ουδέ ψιλός άνθρωπος, αλλ' εις Υιός Θεού και Θεός σεσαρκωμένος, Θεός ομού τε αυτός και άνθρωπος». Πρβλ. και το δογματικόν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνού, ήχος πλ. δ': «Εις έστιν Υιός, διπλούν την φύσιν, αλλ' ου την υπόστασιν· διό και τέλειον αυτόν Θεόν και τέλειον άνθρωπον αληθώς κηρύττοντες, ομολογούμεν Χριστόν τον Θεόν ημών».

30. Και μάλιστα του υπερμάχου της Παναγίας Θεοτόκου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, του οποίου βλ. Κατά των Νεστορίου δυσφημιών, I, 10 (PG 76, 57B): «Τεθεοποιήκαμεν δε ουδένα πώποτε των τελούντων εν κτίσμασι· κατειθίσαμεθα δε Θεόν ειδέναι, τον ένα και φύσει αληθώς· ίσμεν δε άνθρωπον ούσαν καθ' ημάς την μακαρίαν Παρθένον».

31. Τα ανωτέρω ετονίσθησαν ως αναγκαία ιδίως δια την εποχήν μας, εις την οποίαν αναφύονται πάλιν όλαι αι αρχαίαι αιρέσεις, μόνον υπό κάποιαν νέαν μορφήν. Ούτως οι Προτεστάνται ήδη από αιώνας έχουν αρνηθή την Παναγίαν και Αειπάρθενον Θεοτόκον, η δε Ρωμαϊκή Εκκλησία, καινοτομούσα, εδημιούργησε μίαν ανεξάρτητον και αυτόνομον «Μαριολογίαν» στηριζομένην επί νέων «δογμάτων», τα οποία παρήγαγε και συνεχώς παράγει ο «αλάθητος» πάπας εις την Ρώμην. Και η «Μαριολογία» αυτή παραμορφώνει το αληθινόν πρόσωπον της Παναγίας Θεοτόκου. Αλλά και οι πρώτοι και οι δεύτεροι έχουν αποκοπή από την αληθινήν ορθόδοξον καθολικήν πίστιν και παράδοσιν της Μιας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής του Χριστού Εκκλησίας, εις την οποίαν η Παναγία Μήτηρ του Χριστού, η Θεοτόκος, είναι το «σκήπτρον της Ορθοδοξίας» (Κύριλλος Αλεξ., Ομιλ. εις την Γ' Οικουμενικήν Σύνοδον, Mansi 4, 1253).

32. Η έκφρασις είναι του αγίου Φωτίου, Ομιλία Θ' εις το Γενέσιον της Θεοτόκου, 9 (έκδ. Β. Λαούρδα, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 96).

33. Εις το Άγιον Σάββατον, 1 (96, 601). Πρβλ. Ομιλ. Γ'. 7.

34. Διότι, κατά τον Δαμασκηνόν, «της θείας προγνωστικής κελεύσεως έργον εστίν ο προορισμός» (Έκδ. II, 30) και ο Θεός «πάντα μεν προγινώσκει, ου πάντα δε προορίζει» (αυτόθι). Η πρόγνωσις δεν είναι αναγκαστική αλλά προθεωρητική, κατά την έκφρασιν των Πατέρων. «Ου θέλει ο Θεός μόνος είναι δίκαιος, αλλά πάντας ομοιούσθαι αυτώ κατά δύναμιν» (Έκδ. IV, 19).

35. Πρβλ. και Εις την ξηρανθείσαν συκὴν, 3 (96, 581)· Εις το Ἅγιον Σάββατον, 24 (96, 624).

36. Βλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 528) κ.ά.

37. Διότι κατά τους Πατέρας, «ταυτόν ἐστὶν εἰπεῖν ἀπολέσαι τὸ αὐτεξούσιον» (=τὴν ἐλευθερίαν) και ἀπολέσαι τὸν ἄνθρωπον», Ν. Καβάσιλα, Βλ. Η Θεομήτωρ - Τρεῖς θεομητορικές ομιλίες του Καβάσιλα, ἐκδ. Π. Νέλλα (Αθήναι 1968), με ενδιαφέροντα σχόλια ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος.

38. Βάσει του χωρίου Ρωμ. 11, 7, 5 ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος ἀναπτύσσει μίαν θαυμασίαν ἐρμηνείαν τῆς ἱστορίας του ἀνθρωπίνου γένους, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν «πλευράν» του πρώτου Αδάμ και συντελεῖται δια τῶν «εκλογῶν» και τέλος τῆς Παναγίας εἰς τὸν «ἄνδρα Θεάνθρωπον», τὸν Δεύτερον Αδάμ, ὡς Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι «αὐτός ὁ Χριστός». (Λόγος Ηθικός, II, 2, S.C. 122, σ. 326-338).

39. Ὅπως ταπεινά τὸ ὁμολόγησεν ἡ ἴδια ἡ Παναγία: «...Και ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτήρῳ μου» (Λουκ. 1, 47). Εἰς ἓνα Στιχηρὸν προεόρτιον τῶν Χριστουγέννων ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας: «...ὅτι ὠφθη Κύριος ἐκ Παρθένου Μητρός, ὃν περ και κύψασα δουρικῶς ἡ Μήτηρ προσεκύνησε, και προσεφθέγγετο τῷ ἐν ἀγκάλαις αὐτῆς· Πῶς ἐνεσπάρης μοι ἢ πῶς μοι ἐνεφύης, ὁ Λυτρωτῆς μου και Θεός;» Ἐπίσης, μεταξύ ἄλλων, ὁ Χρύσιππος, πρεσβύτερος Ἱεροσολύμων (Ε΄ αἰών), γράφει περὶ τῆς ὑπὸ του Χριστοῦ σωτηρίας τῆς Παναγίας «ἐκ του πτώματος, ἐν ᾧ κατέστησε και αὐτὴν ἡ τῆς Εύας συγγένεια» (δηλ. ἐκ του προπατορικοῦ ἀμαρτήματος). Λόγος εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον, 2, Ρ.Ο. XIX, 338.

40. Παρόμοιον θαῦμα ἔκανε ὁ Θεός πολλάκις εἰς τὴν Π. Διαθήκην: εἰς τὴν Ἄνναν, μητέρα του προφήτου Σαμουὴλ (Α΄ Βασιλ. 1, 19), εἰς τὴν Ἐλισάβετ, μητέρα του αγίου Προδρόμου, τὸν ὁποῖον ὁ Θεός, ὅπως και τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ἠγίασεν ἤδη εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του (Λουκ. 1, 15· Ἰερεμ. 1, 5). Και οἱ τρεῖς ὁμως αὐτοὶ Ἅγιοι τῆς Π. Διαθήκης ἐγεννήθησαν ὑπὸ τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα.

41. Κατὰ τὸν ἅγιον Δαμασκηνὸν «γάμου ἐκγονα πάντες βροτοὶ μετὰ τους του γένους ἀρχηγέτας» (Ἐκδ. IV, 24). Μόνον ὁ Χριστός ἐγεννήθη «οὐκ ἐκ συναφείας φυσικῆς» (Α΄, 3), «οὐκ ἐκ συναφείας ἀνδρός ἢ γεννήσεως ἐνηδόνου ἐν τῇ ἀχράντῳ μήτρᾳ τῆς Παρθένου συλληφθεὶς, ἀλλ΄ ἐκ Πνεύματος Αγίου» (Ἐκδ. III, 1). Ἐπίσης κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον: «Πάντες οἱ ἐξ Αδάμ γεννώμενοι ἐν ἀνομίαις συλλαμβάνονται (Ψαλ. 50, 7), ὑποπίπτοντες τῇ του προπάτορος καταδίκη... Ἀρχὴν ἔσχε μετὰ τὴν παράβασιν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις τῆς ἰδίας γενέσεως τὴν καθ΄ ἡδονὴν ἐκ σποράς σύλληψιν και τὴν κατὰ ρεύσιν γέννησιν, και τέλος τὸν κατ΄ ὁδύνην δια φθοράς θάνατον. Ὁ δε Κύριος ταύτην οὐκ ἔχων ἀρχὴν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως, οὔτε τῷ τέλει, τουτέστι τῷ θανάτῳ, υπῆρχεν ἀλωτός» (PG 90, 788B, 1325B). Πρβλ. του αγίου Επιφανίου: «Οὐ μὲν ἐτέρως γεγεννημένη (ἡ Ἁγία Παρθένος) παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλὰ καθὼς πάντες ἐκ σπέρματος

ανδρός και μήτρας γυναικός (PG 42, 748). Πρβλ. και Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, Λόγος εις τα Εισόδια ΠΓ 98, 1485).

42. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης: «Και γαρ ει χρη λέγειν ταληθή, και μέχρις αυτής ο φυσικός των ανθρώπων εχώρησεν θάνατος» (Εις την Κοίμησιν, Α΄, PG 97, 1052).

43. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Αδελφή γαρ ημών η Μαρία, επεί και πάντες εκ του Αδάμ εσμέν» (PG 26, 1061B).

44. Πρβλ. και Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 43 (95, 221-4) και τον Κανόνα του Δαμασκηνού εις τον Ευαγγελισμόν, ωδή ζ΄ και η΄, όπως και πολλά άλλα τροπάρια. Επίσης Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 633: 37, 462), Κυρίλλου Ιεροσολύμων (PG 33, 976), Σωφρονίου Ιεροσολύμων (PG 87, 3245-8), Ανδρέου Κρήτης (PG 97, 817) κ.ά.

45. Και παρά ταύτα ο Μ. Jugie (S. Jean Damascène), *Orientalia Christiana Analecta*, 109 (1936), σ. 140 εξ.) και ο P. Voulet (Introduction εις την πρόσφατον επανέκδοσιν των Ομιλιών εν S.C. No 80, σ. 20) θέλουν να αποδώσουν την κακοδοξίαν ταύτην και εις τον Δαμασκηνόν. Πρβλ. τουναντίον τους ορθοδόξους μελετητάς: Β. Αναγνωστοπούλου. Η περί της Θεοτόκου διδασκαλία Ι. Δαμασκηνού, εν «Ορθοδοξία» 31-32 (1956-7), και Α. Lebedev, *Raznosti Cerkvej Vostocnoj i Zapadnoj v ucenii o Presv. Djevnje Marii Bogorodice*, Varsava 1881, και S. Bulgakov, *Kurina Neopalimaja*, Paris 1927, κεφ. 1-3.

46. Βούλλα «*Ineffabilis Deus*» του πάπα Πίου ΙΧ, 8 Δεκεμβρίου 1854.

47. Πρβλ. L. Lossky, *Le Dogme de l'Immaculée Conception*, «*Messenger de l'Exarchat du Patriarch Russe en Europe Occidentale*, 20 (1955), και Αρχιμ. Ιουστίνου Πορονις, *Dogmatika Pravoslavne Crkve*, II, 257-260 (Beograd 1935). Η ενότης της ανθρωπίνης φύσεως είναι μία βασική αλήθεια της Ορθοδόξου ανθρωπολογίας, ενώ έχει παραμεληθή εις την ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν. Ορθῶς ο π. S. Bulgakov (Κυρίνα Νεοπαλίμαζα, σ. 23) παρατηρεῖ ὅτι εις την ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν «απουσιάζει γενικῶς ἡ σαφὴς ανθρωπολογία», τούτο ὅμως, παρατηρούμεν, ἐγινε λόγω της αποχωρίσεως της και ανεξαρτητοποιήσεως ἀπὸ την Χριστολογία και ὄχι λόγω της ἐλλείψεως της «σοφιολογίας», ὅπως νομίζει ο π. Μπουλγκάκωφ.

48. Πρβλ. Λόγος 45, 9 (PG 36, 633-6). Πρβλ. και ἁγίου Μαξίμου, προς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 520). Η «δευτέρα κοινωνία» αὐτή είναι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις του ἀνθρώπου με τον Θεόν εν τῷ Χριστῷ, ἡ ὁποία παραμένουσα αἰώνιος ἀποτελεῖ την πραγματοποιίησιν της προαιωνίου Μεγάλης Βουλῆς του Θεοῦ (Α΄, 8-9. Ἐκδ. IV, 4). Πρβλ. Εἰς την Μεταμόρφωσιν, 4 (96, 552).

49. Τούτο κατά τον Δαμασκηνόν ἐγινε διότι «ἔδει τον λυτροῦσθαι μέλλοντα ἀναμάρτητον εἶναι και μη τῷ θανάτῳ δια της ἀμαρτίας υπεύθυνον, ἐτι δε νεκρωθῆναι και ἀνακαινισθῆναι την φύσιν» (Ἐκδ. III, 1).

50. Βλ. Προς Θαλάσσιον 21 και 42 (PG 90, 312-316 και 405-8).

51. Ο Δαμασκηνός διακρίνει μεταξύ «φθοράς» και «διαφθοράς». «Φθορά» σημαίνει τα «ανθρώπινα ταύτα πάθη· πείναν, δίψαν, κόπον, την των ήλων διάτρησιν, θάνατον, ήτοι χωρισμόν ψυχής εκ του σώματος, και τα τοιαύτα. Κατά τούτο το σημαινόμενον φθαρτόν του Κυρίου σώμα φαμέν· πάντα γαρ ταύτα εκουσίως ανέλαβε». «Διαφθορά» δε σημαίνει «την τελείαν του σώματος εις τα έξω συντεθέντα στοιχεία διάλυσιν και αφανισμόν. Ταύτης πείραν το του Κυρίου σώμα ουκ έσχεν» (Έκδ. III, 28). Εν συνεχεία ο Δαμασκηνός εξηγεί: «Άφθαρτον μεν ουν το του Κυρίου σώμα λέγειν, κατά τον παράφρονα Ιουλιανόν και Γαϊανόν (τους αιρετικούς «αφθαρτοδοκήτας»), κατά το πρώτον της φθοράς σημαινόμενον, προ της αναστάσεως, ασεβές· ει γαρ άφθαρτον ουχ ομοούσιον ημίν, αλλά και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν α γεγονέναι φησί το Ευαγγέλιον· την πείναν, την δίψαν, τους ηλους, την της πλευράς νύξιν, τον θάνατον. Ει δε δοκήσει γέγονε, φενακισμός και σκηνή το της οικονομίας μυστήριον, και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν άνθρωπος, και δοκήσει και ουκ αληθεία σεσώσμεθα... Μετά μέντοι την εκ νεκρών του Σωτήρος ανάστασιν και κατά το πρώτον σημαινόμενον άφθαρτον του του Κυρίου σώμα φαμέν» (αυτόθι). Ο Λεόντιος ο Βυζάντιος, γράφων κατά των αφθαρτοδοκητών, οι οποίοι έλεγαν ότι κατά την σύλληψιν του Χριστού το σώμα της Παναγίας Θεοτόκου είχε «μεταστοιχειωθή» και η ίδια έγινε «άφθαρτος» εκ της επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος, λέγει: «Πλέον ή προσήκε την Παρθένον αποσεμνύνοντες, και την εντεύθεν αναφουομένην ατοπίαν ου προορώμενοι... Η του Πνεύματος ενδημία ουχί την επιτηδειότητα του γεννάν την Παρθένον οφείλετο ή κεκώλυκεν. Τουναντίον μεν ουν επί την ασπόρως οικονομηθείσαν σύλληψιν υπερφυώς αυτήν προσηγάγετο. Κακείνο δε μοι σκοπείν έπεισιν, ως ει κατ' εκείνους η Παρθένος άφθαρτος τη επιφοιτήσει του Πνεύματος γέγονεν, εκείνη πάντως αν και ρίζα της του γένους ημών αφθαρσίας ετύγχανεν, αλλ' ουχ ο εξ αυτής προελθών θεός βλαστός» (PG 86, 1325Δ-28Α). - Όλα αυτά έπρεπε να τα έχη υπ' όψιν της η Ρωμαϊκή Εκκλησία και να μη ανακηρύττη τοιαύτας καινοτομίας εις «δόγματα», τα οποία την απομακρύνουν ολονέν και περισσότερο από την θείαν Παράδοσιν της Αληθείας της Εκκλησίας του μόνου Σωτήρος Χριστού.

52. Αι εκφράσεις του Δαμασκηνού «οικονομίας λόγω», «οικονομία», «οικονομικώς» δεν αποκρύπτουν καμμίαν απολύτως απόχρωσιν «δοκητισμού». Τουναντίον αι εκφράσεις αυταί σημαίνουν την «ουσιωδώς» (Α', 6) την «αληθή» (Β', 10) σάρκωσιν) και γέννησιν του Λόγου του Θεού, αλλ' αναφέρονται εις την «Οικονομίαν» και όχι εις την «Θεολογίαν», δηλαδή σημαίνουν την «δευτέραν γέννησιν» του Υιού του Θεού, την γέννησίν Του κατά σάρκα: «δευτέραν δε καθομολογούμεν γέννησιν καθ' εκούσιον σάρκωσιν» (Γ', 15). Δια τούτο η εκ μέρους του Δαμασκηνού ταυτοχρόνως παράθεσις εκφράσεων, όπως: «Την του οικείου Δεσπότη φύσει και αληθεί οικονομία χρηματίσασαν μητέρα» (Β', 11), «οικονομικώς μητέρα εποίησατο ο αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β', 10), «κατά φύσιν οικονομικώς» (Έκδ. IV, 18) κλπ., αποκλείει κάθε «δοκητισμόν». Βλ. και σημ. 18 της Α' Ομιλίας.

53. Πρβλ. και Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως: «Ει μη γαρ ενεδύσατο εμέ, ουκ έσωσεν εμέ, αλλ' εν τη γαστρί της Παρθένου ο αποφηνάμενος τον κατάδικον ενεδύσατο» (Εγκώμιον εις την Παναγίαν Θεοτόκον, Λόγ. Α', ΡG 65, 688-9). Πρβλ. και Θεοτόδου Αγκύρων (Ε' αιών), Εις την Αγίαν Μαρίαν την Θεοτόκον και εις την του Χριστού Γέννησιν, 13 (Ρ.Ο. ΧΙΧ, 333).

54. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον, 2 (96, 601 - 4).

55. Πρβλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 42 και 62 (ΡG 90, 405 - 8 και 652).

56. «Υπέρ ημών κατάρα γενόμενος, ουκ ων κατάρα, ευλογία δε μάλλον και αγιασμός, αλλά την ημών κατάραν αναδεχόμενος, υπέρ ημών σταυρούται και θνήσκει και θάπτεται». Εις το Άγιον Σάββατον, 20 (96, 617).

57. Πρβλ. Ομιλ. Δ', 1: Ο Υπερούσιος «εις την Παρθενικήν νηδύν καταβάς, συλληφθείς τε και σαρκωθείς και δια παθών εκουσίως οδεύσας προς θάνατον και μετά σώματος εκ γης την γένεσιν έχοντος και φθορά κτησάμενος το άφθαρτον»...

58. Δια τούτο και το νεώτατον «δόγμα» του Βατικανού περί ενσωμάτου αναλήψεως (Assumptio) της Παναγίας εις τον ουρανόν (Βούλλα «Munificentissimus Deus» του πάπα Πίου ΙΒ', 1 Νοεμβρίου 1950) αποσιωπά εντελώς το εάν πράγματι απέθανεν ή όχι η Παναγία (πρβλ. Μ. Jugie, La definition du Dogme de l'Assomption, Brève analyse et commentaire de la constitution Apostolique «Munificentissimus Deus». Extrait de l'Année Théologique, II, 1951, όπου αναφέρεται και ο όρος της Βούλλας: «Immaculatam Deiparam Virginem Mariam, expleto terrestri vitae cursu, fuisse corpore et anima ad coelestem gloriam assumptam», σελ. 5). Διότι, ενώ η αρχαία πίστις και παράδοσις της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων και γενικώς της Ορθοδόξου Εκκλησίας είναι ότι ανελήφθη και το σώμα της Παναγίας εις τους ουρανούς, αφού όμως η Παναγία προηγουμένως απέθανε και το σώμα της ενεταφιάσθη εις την γην, η Βούλλα του πάπα αναγκάζεται να αποσιωπήσει το θέμα του θανάτου, διότι την δεσμεύει το προηγούμενον «δόγμα» της «ασπίλου συλλήψεως».

59. Εκτός εάν θα θελήσουν και εδώ οι «σοφοί» και «αλάθητοι» του Βατικανού να ειπουν ότι και ο θάνατος της Παναγίας είναι «λυτρωτικός» και η Παναγία «Λυτρώτρια» ή «συλλυτρώτρια» (Corredemptrice), όπως ήδη λέγουν και γράφουν και προς αυτό κινούνται αι σύγχρονοι τάσεις της Ρωμαιοκαθολικής «Μαριολογίας», δηλαδή προς νέον «δόγμα» της αιρέσεώς των! (Πρβλ. Ι. Καλογήρου, Μαρία η αειπάρθενος Θεοτόκος κατά την Ορθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 110 εξ. και άρθρον του ιδίου «Μαρία» εν «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. Η', 673-6).- Όμως εις το σημείον αυτό ο άγιος Δαμασκηνός είναι κατηγορηματικός: «Ου θεάν ταύτην (την Παναγίαν), φημίζοντες, επεί και θάνατον αυτής καταγγέλομεν (Γ', 15). Η φράσις «καταγγέλει τον θάνατον» της Παναγίας αντιτάσσεται εδώ σαφώς εις την φράσιν «θεάν καταγγέλει» αυτήν, επομένως και Λυτρώτριαν (διότι «ουκ άγγελος, ου πρέσβυς, αλλ' αυτός ο Κύριος ήξει και σώσει ημάς», Α', 4). Ενώ η αποστολική

ευχαριστιακή φράσις «καταγγέλειν τον θάνατον του Κυρίου» (1 Κορ. 11, 26· Έκδ. IV, 13) είναι ακριβώς απόδειξις του θείου αξιώματος του Λυτρωτού Χριστού και της υπ' Αυτού αληθινής λυτρώσεως και σωτηρίας ημών.

60. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλ. 37, Εις την Κοίμησιν (PG 151, 472).

61. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον 25 (96, 624) και Έκδ. IV, 14· Α', 6· Β', 3.

62. Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος γράφει ότι οι απόγονοι του Αδάμ «θελήματι και ου βία» υποδουλώνονται εις τον τύραννον: «έδειξαν γαρ τούτο σαφώς οι προ του νόμου και εν τω νόμω ευαρεστήσαντες και το εαυτών θέλημα τω Δεσπότη Θεώ και ου τω διαβόλω προσαναθέμενοι (Λόγος Ηθικός Χ, S.C. 129, 262). Περί δυνατότητος της αγιότητος εις την Π. Διαθήκην μαρτυρεί ολόκληρον το ια' κεφάλαιον της προς Εβραίους επιστολής. Πρβλ. και το αξιόλογον άρθρον του V.Lossky «Panaghia» εις το βιβλίον του «A l' image et à la ressemblance de Dieu», Paris 1967, σ. 199-202.

63. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς εις μίαν ομιλίαν του εις την Κυριακήν των Προπατόρων ομιλεί δια την υπό του Θεού διαδοχικήν «εκλογήν» των απογόνων του Αδάμ και προγόνων της Παναγίας, και λέγει ότι το Άγιον Πνεύμα «προωκονόμεν και την ταύτης εις το είναι πρόοδον άνωθεν εκλεγόμενον και ανακαθαίρον την του γένους σειράν και τους μεν αξίους ή αξιολόγων εσομένους πατέρας προϊέμενον, τους δε αναξίους τελέως αποβαλλόμενον... Ει γαρ και εκ σαρκός και σπέρματος Αδάμ η Παρθένος, εξ ης το κατά σάρκα Χριστός, αλλ' εκ Πνεύματος Αγίου κακείου πολυειδώς άνωθεν καθαιρομένου, των κατά γενεάς αριστίδην εκλεγομένων» (Ομιλ. 587, έκδ. Οικονόμου, Αθήναι 1861, σ. 213-216). Δια δε την εκλογήν των γονέων της Παναγίας λέγει: «Δια τούτο προετιμήθησαν των πολυπαίδων οι άπαιδες, ως αν εκ πολυαρέτων η πανάρετος παις κυηθή και εκ διαφερόντως σωφρόνων η πάναγνος και λάβη καρπόν η σωφροσύνη συνελθούσα προσευχή και ασκήσει το γενέσθαι παρθενίας (της Παρθένου) γεννήτρια» (Ομιλ. 42, αυτ. σ. 10-11).

64. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας, 3, 33 (94, 1352).

65. «Αλλά τις πλέον ηγάπησε Θεόν της ημίν υμνουμένης (της Παναγίας;) τις δε υπό Θεού πλέον ηγαπήθη ταύτης;» Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53, Εις τα Εισόδια, σ. 177 (έκδ. Οικονόμου).

66. «Παρθενίας όρος το και σώματι και πνεύματι είναι αγίαν». Ι. Χρυσοστόμου, Περί Παρθενίας, 6, PG 48, 537.

67. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης, Λόγος Α', Εις το Γενέθλιον της Θεοτόκου (PG 97, 820): «Και γίνεται (εν τω ναώ) τιθηνός της Παρθένου το Πνεύμα το Άγιον, μέχρις αναδείξεως αυτής εν τω Ισραήλ».

68. Εάν όλοι οι άγιοι Πατέρες ονομάζουν την ταπείνωσιν «θεοποιόν ταπείνωσιν», τούτο αρμόζει πρωτίστως εις την Παναγίαν Θεοτόκον, διότι δια της υπακοής της

και της ταπεινώσεώς της αυτής «υιόν εποίησεν ανθρώπου Θεόν, και τον άνθρωπον υιόν Θεού» (αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλ. 53, 40, Εις τα Εισόδια, έκδ. Οικονόμου, σ. 178. Πρβλ. και Ν. Καβάσιλα, Εις τον Ευαγγελισμόν, 10, μν. έκδ. σ. 158). Δια της ταπεινώσεως της Παναγίας και της υπακοής της εις τον Θεόν ελύθη άπαξ δια παντός το πρόβλημα και η τραγωδία της ανθρωπίνης ελευθερίας και η ελευθερία του ανθρώπου απεδείχθη ως κτισθείσα «κατ' εικόνα και ομοίωσιν» της ελευθερίας του Θεού, όπως συχνά λέγει ο π. Ιουστίνος Πόποβιτς ακολουθών τον άγιον Μάξιμον και άλλους Πατέρας. Πρβλ. και V. Lossky, Η μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 164.

69. Λόγος Β', Εις την ενανθρώπησιν του Κυρίου (PG 65, 697). Πρβλ. Ομιλ. Α', 2: «την του Θεού άφραστον και συγκαταβατικήν σάρκωσιν».

70. «Ου φύσεως γαρ έργον η σάρκωσις, αλλά τρόπος οικονομικής συγκαταβάσεως», Κατά Ιακωβιτών, 59 (94, 1464).

71. Λόγος εις τον Ευαγγελισμόν (PG 85, 445).

72. Διάλογος στηλιτευτικός κατ' εικονοκλαστών (96, 1356A).

73. Πρβλ. και Κατά Ιακωβιτών, 52 (94, 1461).

74. «Εν ταύτη ο Θεός μεν άνθρωπος, και Θεός ο άνθρωπος γέγονε» (Γ', 16).

75. Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 24 (95, 224). Πρβλ. αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας: «Ει γαρ Χριστοτόκος, πάντως ότι και Θεοτόκος· ει δε ου Θεοτόκος, ουδέ Χριστοτόκος» (PG 76, 265).

76. Ομιλία εις την Γέννησιν του Χριστού, 4, αποδιδόμενη εις τον Μ. Αθανάσιον (B.E.Π. 36, 228).

77. Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 24 (95, 224) και κδ. ΙΙΙ, 12.

78. Κατά Νεστοριανών, ΙV, 37 (PG 86, 1708 D).

79. Πρβλ. και το δογματικόν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνού, ήχος βαρύς: «Μήτηρ μεν εγνώσθης, υπέρ φύσιν Θεοτόκε· έμεινας δε παρθένος, υπέρ λόγον και έννοιαν· και το θαύμα του τόκου σου, ερμηνεύσαι γλώσσα ου δύναται· παραδόξου γαρ ούσης της συλλήψεως, Αγνή, ακατάληπτός εστιν ο τρόπος της κυήσεως όπου γαρ βούλεται Θεός, νικάται φύσεως τάξις...».

80. Ευχή αγιασμού του ύδατος εις το Άγιον Βάπτισμα. Ο άγ. Αθανάσιος εις τον λόγον του Περί ενανθρωπήσεως του Λόγου, 17, γράφει: «Όθεν ουδέ της Παρθένου τικτούσης έπασχεν Αυτός (ο Λόγος) ουδέ εν σώματι ων εμολύνετο, αλλά μάλλον και το σώμα ηγίαζεν» (PG 25, 125), δηλ. ηγίαζεν και το προσληφθέν σώμα Του και το σώμα της Μητρός, εκ της οποίας το προσέλαβε. Τούτο δηλοί ότι

η γέννησις του Κυρίου από την Παναγίαν είχε σωτηριολογικόν χαρακτήρα και σημασίαν και δια την ιδίαν την Μητέρα Του. Πρβλ. και Κατά Αρειανών, 2, 61 (PG 26, 277).

81. Ο Φιλάρετος Μόσχας γράφει ότι κάτω από τον Σταυρόν «η άβυσσος των πόνων της Παναγίας δεν κατέβαλε ούτε κατεπόντησε αυτήν, διότι εβυθίζετο συνεχώς εις μίαν ισομεγέθη άβυσσον της υπομονής της Παναγίας και της ταπεινώσεώς της και της πίστεως και ελπίδος, και της απολύτου αφοσιώσεώς της εις τα κρίματα του Θεού». *Slova i rjeci* (1844), τ. I, 442.

82. «Ει γαρ ουκ έστι, κατά το λόγιον, άνθρωπος ος ζήσεται και ουκ όψεται θάνατον· άνθρωπος δε και ανθρώπου επέκεινα και η νυν υμνουμένη (η Παναγία), δέδεικται δήπου τρανώς ως και αύτη τον ίσον ημίν εκπεπλήρωκε νόμον της φύσεως, ει και μη καθ' ημάς ίσως, αλλ' υπέρ ημάς» (Λόγος 12, Εις την Κοίμησιν, PG 97, 1053). Τον άγιον Ανδρέα, ως φορέα της ιεροσολυμιτικής παραδόσεως, ακολουθεί συχνά ο άγιος Δαμασκηνός.

83. Βλ. το σχόλιον 53 της Γ' Ομιλ.

84. Η έκφρασις είναι του αγίου Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 348). Βλ. σημ. 30 της Β' Ομιλ.

85. Μάλιστα δέ, εφ' όσον «το διάφορον άπειρον δούλων Θεού και Μητρός» (Β', 10).

86. Δια τούτο ακριβώς ο Δαμασκηνός αποδίδει εις την Παναγίαν τους λόγους της Γραφής τους αναφερομένους εις τον Χριστόν: «Ου κατελήλυθε γαρ η ψυχή σου εις τον άδην, αλλ' ουδέ η σαρξ σου είδε διαφθοράν (Πραξ. 2, 31· Ψαλ. 16, 10). Ου κατελείφθη η ψυχή σου εν τη γη ή το σον άχραντον και πανακήρατον σώμα, αλλ' εν ουρανών βασιλείοις μοναίς η Βασιλίς, η Κυρία, η Δέσποινα, η Θεομήτωρ, η αληθής Θεοτόκος αυλίζει μετατεθείσα» (Β', 12).

87. Ως μικρόν δείγμα τούτου αναφέρομεν μόνον το εξής Θεοτοκίον, ποίημα του Δαμασκηνού:

«Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις,

Αγγέλων το σύστημα και ανθρώπων το γένος,

ηγιασμένε ναέ και Παράδεισε λογικέ,

παρθενικόν καύχημα·

εξ ης Θεός εσαρκώθη και παιδίον γέγονεν,

ο προ αιώνων υπάρχων Θεός ημών·

την γαρ σην μήτραν θρόνον εποίησε,

και την σην γαστέρα πλατυτέραν ουρανών απειργάσατο.

Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις· δόξα σοι».

(Οκτώηχος, ήχος πλ. δ΄, Κυριακή πρωϊ).